

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA**

Laima DOVAINYTĖ

**APLINKOS APSAUGOS POLITIKOS FORMAVIMAS IR
ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE**

Magistro darbas

Šiauliai, 2008

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA**

Laima DOVAINYTĖ

**APLINKOS APSAUGOS POLITIKOS FORMAVIMAS IR
ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE**

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, vadyba ir verslo administravimas (03S1)**

Magistro darbo autorius.....
(vardas, pavardė, parašas)

Vadovas.....
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Recenzentas.....
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Dovainytė Laima. The formation and implementation of the environment protection policy in Lithuania: Management. The Final Thesis of the Public Administration Master's study programme/the supervisor of the Thesis Prof. habilitatus dr. A. Raipa; Šiauliai University, the Chair of Management. – Šiauliai, 2008.

SUMMARY

Environment protection is a system of legal, technological, technical, biological, and other means and it helps to combine the use of natural resources with the environment protection.

The M.A. paper is focused on the formation and implementation of the environment protection politics in Lithuania, the adjust of the European Union regulation with the Lithuanian environment protection. Also environment protection system and institutions, which implement and regulate the environment protection policy, are analysed in the paper.

The goals of the paper :

1. To view the possibilities of environment protection;
2. to analyse the institutions which form and implement the environment protection policy and to view their functions;
3. to view sponsorship principles of the environment protection;
4. to view the influence of the European Union upon Lithuanian environment protection policy;
5. to analyse the attitude of the society towards the environment protection.

The structure of the paper consists of four parts: in the first part the environment management and policy are defined, the development of environment protection in Lithuania and the sponsorship principles of the environment protection are viewed; in the second part of the paper the implementation of the environment protection in the European Union and Lithuania is analysed, some law acts, programmes of action, the principles and regulation of policy, and other documents and institutions which regulate the environment protection are viewed; in the third part the estimation of the environment protection is viewed; in the fourth part the research which shows people's attitude towards the environment protection is analysed and the main characteristics and results are presented.

The paper is based on the scientific literature, published articles, documents, law acts, the information gathered during the survey and the information published on the internet.

Dovainytė Laima. Aplinkos apsaugos politikos formavimas ir įgyvendinimas Lietuvoje: vadybos (viešojo administravimo) magistro studijų baigiamasis darbas / mokslinis vadovas prof. dr. Alvydas Raipa; Šiaulių universitetas, Vadybos katedra. – Šiauliai, 2008.

SANTRAUKA

Aplinkos apsauga - tai teisinių, technologinių, techninių, biologinių ir kitų priemonių sistema, padedanti derinti gamtos išteklių naudojimą su aplinkos išsaugojimu.

Magistro baigiamajame darbe analizuojamas aplinkos apsaugos politikos formavimas ir įgyvendinimas Lietuvoje, ES nuostatų derinimas su Lietuvos aplinkos apsauga, nagrinėjama aplinkos apsaugos teisinė sistema ir įstaigos, kurios įgyvendina ir modeliuoja aplinkosaugos politiką.

Darbo uždaviniai:

1. Apžvelgti aplinkos apsaugos formavimo galimybes;
2. išanalizuoti aplinkos apsaugos politiką formuojančias ir įgyvendinančias institucijas, jų funkcijas;
3. apžvelgti aplinkosaugos finansavimo principus;
4. apžvelgti ES įtaką Lietuvos aplinkos apsaugos politikai;
5. iširti visuomenės požiūrį į aplinkosaugą.

Darbo struktūrą sudaro keturios dalys: pirmoje - apibūdinama aplinkos vadyba ir politika, apžvelgiama aplinkos apsaugos raida Lietuvoje, aplinkosaugos finansavimo principai; antroje - išanalizuotas aplinkos apsaugos politikos įgyvendinimas Europos Sąjungoje ir Lietuvoje, apžvelgti teisės aktai, veiksmų programos, politikos principai, nuostatos bei kiti aplinkos apsaugą reglamentuojantys dokumentai, bei įgyvendinančios institucijos; trečioje – apžvelgiamas aplinkos apsaugos politikos vertinimas; ketvirtoje - atliktas tyrimas, kuriame išanalizuotas žmonių požiūris į aplinkos apsaugą, pateikiamos pagrindinės charakteristikos, imtis ir rezultatai.

Remtasi moksline literatūra, publikuojamais straipsniais, dokumentais, teisės aktais, apklausos metu surinkta medžiaga ir internete skelbiama informacija.

TURINYS

I	IVADAS	7
1.	APLINKOS APSAUGOS POLITIKOS FORMAVIMAS	9
1.1	Aplinkos vadyba	9
1.2	Aplinkos apsaugos politikos samprata	11
1.3	Aplinkos apsaugos politikos raida Lietuvoje	12
1.4	Aplinkos apsaugos finansavimas	15
2.	APLINKOS APSAUGOS POLITIKOS ĮGYVENDINIMAS	19
2.1	Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politikos įgyvendinimas Lietuvoje	19
2.1.1	Aplinkos apsaugos veiksmų programos	20
2.1.2	Pagrindiniai ES teisiniai aplinkos apsaugos reikalavimai	21
2.1.3	ES aplinkos apsaugos principai ir nuostatos	24
2.2	Institucinis aplinkos apsaugos politikos įgyvendinimas	27
2.2.1	Lietuvos Respublikos Seimo vieta aplinkos apsaugos politikos formavime	27
2.2.2	Vykdomosios valdžios institucijų įgaliojimai aplinkos apsaugos srityje	28
2.2.3	Specialiosios aplinkos apsaugos valdymo institucijos	32
2.2.4	Aplinkos apsauga apskrityse	34
2.2.5	Vietos savivaldos institucijų kompetencija aplinkos apsaugoje	36
2.2.6	Politinės partijos ir interesų grupės	37
3.	APLINKOS APSAUGOS POLITIKOS VERTINIMAS	41
3.1	Visuomenės dalyvavimas aplinkos apsaugos politikoje	41
3.2	Aplinkos monitoringas	44
3.3	Aplinkos apsaugos auditas	46
4.	GYVENTOJŲ NUOMONĖS TYRIMAS APIE APLINKOS APSAUGĄ	47
4.1	Tyrimo imties ir pagrindinių charakteristikų aprašymas	47
4.2	Tyrimo rezultatai	50
IŠVADOS		62
REKOMENDACIJOS		63
LITERATŪROS SĄRAŠAS		65
PRIEDAI		70
1	PRIEDAS	71

PAVEIKSLAI

1 pav. Aplinkos ministerijos departamentai.....	30
--	----

LENTELĖS

1 lentelė. Aplinkos apsaugos politikos raidos būdai.....	12
2 lentelė. ES aplinkosauginės institucijos.....	19
3 lentelė Lietuvos regionų aplinkos apsaugos departamentai.....	35

IVADAS

Šiuolaikiniame pasaulyje aplinkos apsauga ir racionalus išteklių naudojimas tampa viena svarbiausių valstybės politikos uždavinių, kuriuos sprendžiant valstybė privalo imtis politinių, teisinių, ekonominių ir techninių priemonių. Valstybė, siekdama kaip galima labiau sumažinti besivystančios visuomenės įtaką aplinkai, formuoja ir įgyvendina aplinkos apsaugos politiką.

Pagrindinis aplinkos apsaugos politikos tikslas – palaikyti tą visuomenės ir aplinkos sąveikos lygį, kuris sudarytų sąlygas išsaugoti aplinką, kaip būtina natūralią visuomenės egzistavimo sąlygą, užtikrintų tolesnę socialinę ir ekonominę visuomenės raidą, sudarytų sąlygas realizuoti žmogaus teisę gyventi sveikoje ir švarioje aplinkoje.

Amžių sandūroje visuomenės socialiniai ir politiniai santykiai įgauna naujas formas, keičia vertybes bei institucijas, struktūras, funkcinę jų paskirtį. Tam tikras socialinės įtampos augimas ir vertybių konfliktai yra suponuojami socialinių ir ekonominių skirtumų. Viešasis administravimas tampa visuomenę užvaldžiusių konfliktų, skirtumų ir paradoksų visuma su savo sudėtinėmis dalelytėmis, organizacine patirtimi ir kt. [63, p.352]

Nuo viešųjų institucijų gebėjimo planuoti, efektyviai parengti ir priimti sprendimus, koordinuoti jų įgyvendinimą teikiant išteklius ir galimybes, priklauso visuomenės ekonominė situacija, valstybės pajėgumas ir įvaizdis.

Visi žinome, kad gamtos resursai nėra begaliniai, todėl žmonės turi suprasti ir sąmoningai saugoti juos supančią aplinką, valstybės vaidmuo - padėti ugdyti tinkamą požiūrį į aplinką.

Aplinkos apsaugos veiksmingumas, jos tikslų bei uždavinių realizavimas bei normų įgyvendinimas reikalauja optimalaus aplinkos apsaugos politikos valdymo aparato, kuris yra formuluojamas nacionaliniu, regioniniu ir tarptautiniu lygiu.

Lietuvai tapus ES nare, iš esmės pasikeitė tarptautinio bendradarbiavimo aplinkos formavimo ir apsaugos srityje prioritetai, forma ir apimtis. Daugelis klausimų, susijusių su ES ir jos institucijų veikla, tapo vidiniais mūsų šalies klausimais. Lietuva įsipareigojo saugoti aplinką ir gerinti aplinkos kokybę. Rašyti šia tema pasirinkau, kadangi įdomu išsiaiškinti kas pasikeitė po įstojimo, sužinoti keliamus reikalavimus, įvertinti ar tinkamai įgyvendinama aplinkosaugos politika, išsiaiškinti kas trukdo efektyviam jos įgyvendinimui ir ieškoti sprendimų galimybių. Darbe analizuojama Lietuvos aplinkos apsaugos politika ir bandoma ieškoti tam tikrų savitumų lyginant su bendrąja Europos Sąjungos vykdoma politika.

Pasirinkta **baigiamojo darbo tema** – Aplinkos apsaugos politikos formavimas ir įgyvendinimas Lietuvoje.

Hipotezė – Lietuvos aplinkos apsaugos politika iš dalies atitinka Europos Sąjungos reikalavimus.

Darbo tikslas – išanalizuoti aplinkos apsaugos politikos formavimą ir įgyvendinimą Lietuvoje. Tikslas sąlygoja tokius **uždavinius**:

1. apžvelgti aplinkos apsaugos formavimo galimybes;
2. išanalizuoti aplinkos apsaugos politiką formuojančias ir įgyvendinančias institucijas, jų funkcijas;
3. apžvelgti aplinkosaugos finansavimo principus;
4. apžvelgti ES įtaką Lietuvos aplinkos apsaugos politikai;
5. ištirti visuomenės požiūrį į aplinkosaugą.

Darbo metodai – mokslinės literatūros šaltinių analizė, atsitiktinių imčių metodas, apklausa, naudojant iš anksto parengtą klausimyną, gautų duomenų analizė ir apdorojimas, aprašomasis, teorinis modeliavimas, prognozavimas.

Darbe remtasi moksline literatūra, publikuojamais straipsniais, dokumentais, teisės aktais, internetiniai šaltiniai ir apklausos metu surinkta medžiaga.

1. APLINKOS APSAUGOS POLITIKOS FORMAVIMAS

1.1 Aplinkos vadyba

Aplinkos apsauga glaudžiai susijusi su ekonomikos plėtra. Viena vertus, ekonomikos plėtra reikalauja daugiau gamtos išteklių ir sukelia daugiau vandens, oro ir žemės taršos. Kita vertus, stipri ekonomika turi daugiau išteklių ir galimybių naudoti švaresnes technologijas bei geriau spręsti aplinkos apsaugos klausimus.

Aplinkos apsaugos vadybos sistema padeda užtikrinti verslo plėtrą, pagerinti organizacijos įvaizdį, sumažinti žaliavų ir energijos sąnaudas, mažinti atliekų tvarkymo išlaidas, pasiruošti griežtėjantiems teisiniams reikalavimams, gerinti darbo sąlygas ir mažinti nelaimingus atsitikimus, gerinti santykius su įvairiomis suinteresuotomis šalimis [12].

Naujas ekonominis požiūris į aplinkos vadybos koncepcijas bei integruotos aplinkos vadybos sistemas šiandien tampa vienu iš sprendimų kelių. Siekiant spręsti šias problemas pasauliniu mastu, pradėta diskutuoti apie darną, darnų vystymąsi bei įvairias darnos strategijas. Jos įgyvendinamos įvairiuose visuomenės lygiuose: tiek atskirose įmonėse, tiek ne pelno organizacijose, savivaldybėse, valstybėse ir globaliniame lygyje, kur pasirašoma įvairių transnacionalinių susitarimų bei konvencijų. Diegiant ekologiškai darnaus vystymosi koncepciją reikia didesnės viešojo sektoriaus, verslo aplinkos ir nevyriausybių organizacijų sąveikos, šiandien įgaunančios vis daugiau solidžios partnerystės bruožų.[49, p. 358]

Tradiciniai plėtros modeliai, taikantys ekspertų žinias socialinėms reikmėms, vis sunkiau sugeba susidoroti su sudėtingo pasaulio poreikiais. Pati šiuolaikinė ekonomikos plėtra lėmė vis didėjantį *aplinkosaugos valdymo segmentavimą*. Todėl vietoj segmentinio požiūrio į aplinkos valdymą būtina specifinė politika, orientuota į *integruotą aplinkosaugos vadybą*, kuris apimtų ir įvertintų:

- *visų lygių aplinkos veiksnių ir ekonominių, socialinių bei kultūrinių veiksnių, darančių poveikį būdams, kuriais žmonija naudoja aplinką ir gamtos išteklius, ryšį;*
- *garantuotą išteklių išsaugojimą ir atnaujinimą ilguoju laikotarpiu;*
- *išsaugotų ateities kartoms aplinkos ir išteklių alternatyvaus panaudojimo galimybę.*

Tradicinėje mikroekonominėje teorijoje laikomasi prielaidos, kad firmos siekia maksimizuoti savo pelną, ir nieko daugiau. O kadangi jos priverstos visas savo problemas spręsti pačios, tai ir firmų verslo moralė yra pagrįsta artimiausio laikotarpio naudą užtikrinančių sprendimų ideologija,

teigiančia, „kad viskas, kas nėra aiškiai deklaruota kaip blogis, gali būti daroma, ar net turėtų būti daroma“.

Aplinkosaugos vadyba yra ir sistema, ir procesas. Aplinkosaugos vadybos *sistema* gali būti apibūdinama kaip „institucinis rėmas, kuris atsakingas už aplinkosaugos valdymo proceso skatinimą, palaikymą ir įvykdymą“. Aplinkosaugos valdymo *procesas* apibrėžiamas kaip „suinteresuotų asmenų ir organizacijų (įskaitant valstybės institucijas, privatų sektorių bei visuomenę, formalias ir neformalias organizacijas) sąveika, siekiant išreikšti visuomenės poreikius bei tikslus ir transformuoti šiuos į veiksmus tam, kad aplinkos kokybė būtų veikiamą pageidaujama linkme“.

Aplinkos vadybos procesai negali vykti stichiškai; šiems procesams reikia kryptingo *valdymo* poveikio, realizuotino parengiant ir įgyvendinant atitinkamas *ilgalaikės strategijas*. Vienas iš fundamentaliųjų vadybos principų yra tas, kad struktūra turi sekti strategiją. Tačiau praktiškai, o ypač valstybės vykdomųjų institucijų veikloje, neretai strategija būna nulemta esamos institucinės struktūros. Be to, politinis, institucinis, ekonominis ir sociokultūrinis kontekstas taip pat veikia institucinę struktūrą. Pavyzdžiui, vadyba, paremta vien teisiniais instrumentais, reikalauja visiškai kitokios institucinės struktūros negu vadyba, grindžiama reguliavimosi, savivaldos lokaliame lygyje skatinimu. Nėra vienos idealios ir universalios aplinkosaugos vadybos sistemos, tačiau yra ryšys tarp pageidaujamų vadybos funkcijų pagal užsibrėžtus kriterijus, ir institucinės sistemos.[49, p. 359-374]

Vienas iš būdų sėkmingai spręsti aplinkos apsaugos problemas yra aplinkosaugos vadybos sistemos (AVS) diegimas. Sertifikuotos sistemos Lietuvoje: ISO 9001, ISO 14001, OHSAS 18001, EMAS.

Įmones diegti AVS skatina daugelis veiksnių, vienu iš esminių veiksnių tai yra visuomenės didėjantis dėmesys aplinkos apsaugai, be to, nuolat griežtėjantys aplinkos apsaugą reguliuojantys teisiniai aktai bei tarptautinio bendradarbiavimo principai irgi skatina įmones diegti AVS, siekiant gerinti įmonės įvaizdį.[6]

Apibendrinant galima teigti, kad aplinkos apsaugos vadyba - tai bendroji įmonės aplinkos apsaugos strategija ir jos įgyvendinimas. Siekiant gerinti įmonės įvaizdį, mažinti žaliavų ir energijos sąnaudas, atliekų tvarkymo išlaidas ir gerinti įmonės bendrosios vadybos efektyvumą, efektyvus būdas spręsti šias bendrąsias aplinkos apsaugos ir ekonominės plėtros problemas - aplinkos vadybos sistemų diegimas.

1.2 Aplinkos apsaugos politikos samprata

Viešosios politikos idėja suponuoja, kad egzistuoja tam tikra gyvenimo sritis, kuri nėra privati ir vien tik individuali, o veikiau yra tam tikrų bendrų interesų valda. [52, p. 18-19]

Viešoji politika dažniausiai apibūdinama kaip valstybės valios išraiška valdžios veikla ir tos veiklos priežastys, sprendimų priėmimo ir jų įgyvendinimo motyvacija. Kitais žodžiais tariant, terminas *viešoji politika* dažniausiai vartojamas apibūdinant valdžios institucijų, oficialių asmenų elgseną, veiksmus, veiklos kurso pasirinkimą ir praktinį jo įgyvendinimą politikos procese.[65]

Nėra visuotinai priimtino aplinkos apibrėžimo. Anot R.Idzelio (2007), *aplinka* – tai tie išorės elementai, su kuriais konkretus organizmas tiesiogiai ar netiesiogiai sąveikauja. Pagal Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija (UNESCO) priimtą apibrėžimą, aplinka – tai pasaulio dalis, kurią žmogus naudoja, veikia ir prie jos prisitaiko. [28, p. 6-7]

Remiantis Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos įstatymu, aplinką galima apibūdinti, kaip gamtoje funkcionuojančią tarpusavyje susijusių elementų (žemės paviršiaus ir gelmių, oro, vandens, dirvožemio, augalų, gyvūnų, organinių ir neorganinių medžiagų, antropogeninių komponentų) visumą.

Pagal LR Aplinkos apsaugos įstatymą (1992) *Aplinkos apsauga* apibrėžiama, kaip aplinkos saugojimas nuo fizinio, cheminio, biologinio ir kitokio neigiamo poveikio ar padarinių, atsirandančių įgyvendinant planus ir programas, vykdam tūkinę veiklą ar naudojant gamtos išteklius.

Pasak Z.Venckaus (2007), *aplinkos apsaugos politika* suprantama kaip svarbių aplinkos problemų įvardijimas, aktualizavimas, sprendimo būdų numatymas, jų teisinis patvirtinimas ir pagaliau – teisės aktų priėmimas ir teisinių struktūrų sukūrimas jiems įgyvendinti. [70, p. 26].

K. Jankevičius ir J.Stasinas (2000), pastebi, jog sąvoka „aplinka“ dažnai išstumia terminą – „gamta“. [28, p.4] Terminų „gamtos apsauga“ ir „aplinkos apsauga“ - reikšmės skiriasi. Gamtos apsauga - priemonių sistema protingai sąveikai tarp žmogaus veiklos ir gamtinės aplinkos palaikyti. Ji padeda racionaliai naudoti ir atkurti gamtinius išteklius, saugoti gamtą ir žmonių sveikatą nuo kenksmingų tiesioginio ar netiesioginio ūkinės veiklos poveikio padarinių. Terminas „aplinkos apsauga“ prasmė yra platesnė. Aplinkos apsaugos tikslas – ne tik tausoti gamtą, racionaliai naudoti jos išteklius, bet ir sudaryti prielaidas tolygiai visuomenės materialinės gerovės bei dvasinės kultūros plėtotei (pasauliniu, teritoriniu ir vietiniu mastu). [13]

Apibendrinant aplinkos apsaugos politiką, galima teigti, kad - tai politinių sprendimų ir priemonių visuma, siekiant apsaugoti aplinką bei patenkinti visuomenės aplinkosauginius poreikius.

1.3 Aplinkos apsaugos politikos raida Lietuvoje

Aplinkos apsaugos politikos raidą lemia daugelis ekonominių, socialinių ir politinių veiksnių, dažniausiai susijusių su šalies ekonominės plėtros tempais, technikos pažanga.

Z. Venckus (2007), išskiria du aplinkos apsaugos politikos raidos būdus, kurie pateikiami 1 lentelėje.

1 lentelė

Aplinkos apsaugos politikos raidos būdai

Iš „apačios į viršų“	Aplinkos problema turi būti pribrendusi, svarbi nacionaliniu lygiu. Jei ji tampa svarbi kelioms šalims ar regionui, ją paviešinus, išanalizavus, apsvaščius konferencijose ir aukščiausiojo lygio susitikimus – tampa dvišaliais, regioniniais ar daugiašaliais susitarimais, kol pagaliau po ilgų diskusijų, debatų, derybų tampa tarptautinio lygio sutartimis (konvencijomis).
Iš „viršaus į apačią“.	Šiuo atveju šalys pasirašo ir ratifikuoja tarptautiniu ar regioniniu lygiu jau priimtas konvencijas, nors jų aplinkos apsaugos politika dar neturi tos konkrečios aplinkos problemos ar ji yra tik potenciali.

Šaltinis: Z.Venckus. Aplinkos apsaugos politika ir teisė, 2007.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę 1990 m., atsirado galimybės plėtoti nacionalinę ūkio politiką ir gamtos apsaugos politiką. Svarbiausios to meto aplinkos apsaugos problemos buvo:

- reorganizuoti aplinkos apsaugos teisę;
- suformuluoti aplinkos apsaugos reikalavimus;
- sukurti efektyvią poveikio aplinkai vertinimo sistemą;
- įgyvendinti ekonominio poveikio priemones; tobulinti monitoringo sistemą
- plėtoti bendradarbiavimą su tarptautinėmis ir regioninėmis organizacijomis.

Remiantis Aplinkos apsaugos įstatymu (1992 m.) pradėta formuoti nacionalinė aplinkos apsaugos politika ir nacionalinė aplinkos apsaugos teisės sistema. Šio įstatymo 5 straipsnis įtvirtina, kad LR Seimas, formuodamas aplinkos apsaugos politiką nustato pagrindines aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo politikos kryptis, tvirtina aplinkos apsaugos strategiją. Aplinkos apsaugos politiką įgyvendina Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

1992 m. buvo sukurta *Lietuvos aplinkos apsaugos programa*, apibrėžusi pagrindines šalies politikos problemas. Ši programa buvo pagrįsta tausojančiu gamtinių išteklių naudojimu bei reikalavimu, kad bet kokia ūkinė veikla būtų suderinta su aplinkos apsaugos reikalavimais. Programa apėmė svarbiausias to meto gamtosaugos problemas, numatė jų sprendimo būdus. Dauguma programoje numatytų priemonių buvo kryptingai realizuojamos.

1995 m. buvo parengta *Lietuvos aplinkos apsaugos strategija*, kurioje oro ir vandens apsauga nuo taršos, tinkamas atliekų tvarkymas, gamtos išteklių apsauga, kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimas yra svarbiausios šios strategijos sudedamosios dalys. Parengta *Veiksmų programa iki 2000 metų*. 1996 m. šalies Parlamentas patvirtino Lietuvos aplinkos apsaugos strategiją, o Vyriausybė - veiksmų programą. Šioje strategijoje buvo suformuluoti Lietuvos aplinkos apsaugos politikos principai. Pateikti 11 principų pagal savo turinį iš esmės nėra nauji, dauguma jų atitinka Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politikos principus.

2003 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino Nacionalinę darnaus vystymosi strategiją (iki 2020 m.).

Darnaus vystymosi strateginis tikslas - suderinti aplinkosaugos, ekonominio ir socialinio vystymosi interesus, užtikrinti švarią ir sveiką aplinką.

1996-2001 m. parengtas Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas siekiant nustatyti regioninius skirtumus, suformuluoti strateginius valstybės tikslus ir plėtros kryptis, subalansuoti veiklos prioritetus ir nustatyti teritorines jų įgyvendinimo galimybes. Bendrojo plano nuostatos galioja iki 2020 m. Bendrąjį planą LR Seimas patvirtino 2002 m.

Lietuva tapo visateise Europos Sąjungos nare 2004 m. Todėl dabar, vertinant Lietuvos aplinkos būklę, labai svarbi ES aplinkos apsaugos politika. Nors pastaraisiais metais esminių pokyčių ir neįvyko, tačiau, vertinant padėtį per ilgesnį laikotarpį, galima teigti, kad tinkamai suformuotos ir įgyvendintos aplinkos politikos kryptys kai kuriose srityse jau leido gerokai pagerinti padėtį ir sumažinti aplinkai daromą poveikį. Analogiškos tendencijos fiksuojamos ir kai kuriuose Europos aplinkos būklės vertinimo sektoriuose.[70, p. 51-53]

Aplinkos apsaugą Lietuvoje reglamentuoja Lietuvos Respublikos konstituciją kurioje apibrėžta, jog „Valstybė rūpinasi natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsauga, prižiūri, kad su saiku būtų naudojami, taip pat atkuriami ir gausinami gamtos išteklių“ [32].

Iš visų įstatymų svarbiausias aplinkos apsaugai įstatymas yra Aplinkos apsaugos įstatymas. Šis įstatymas yra orientuotas į aplinkos, kaip nacionalinio turto, apsaugą ir racionalų, ekologiškai

pagrįstą naudojimą. Įstatymas nustato pagrindinius aplinkos apsaugos principus, valstybinio aplinkosaugos valdymo aparatą, reguliuoja visuomeninius santykius aplinkosaugos srityje, nustato pagrindines juridinių bei fizinių asmenų teises ir pareigas išsaugant būdingą biologinę įvairovę, ekologines sistemas bei kraštovaizdį, užtikrinant sveiką ir švarią aplinką, racionalų gamtos išteklių naudojimą, įvardina pagrindines visuomenės ekologinės gerovės užtikrinimo priemones.[34]

Remiantis Aplinkos apsaugos įstatymo pagrindu yra priimami specialieji aplinkosauginiai teisės aktai, reglamentuojantys atskiras aplinkosaugos sferas.

1. 4. Aplinkos apsaugos finansavimas

Nuolatinė parama aplinkosaugai turi tapti esminiu principu vietos, nacionaliniu ir globaliniu mastu.

Europos Komisija nuo 1983 m. nemažai dėmesio skiria finansinėms priemonėms, įgalinančioms skatinti aplinkos teršimo prevenciją. Tais metais, vadovaujantis nuostata, kad vien teisinių priemonių nepakanka dinamiškai plėtoti aplinkos apsaugos politiką, buvo įkurtas Europos aplinkos fondas. [20]

2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai, tapusiai pilnateise Europos Sąjungos nare, atsivėrė naujos finansinės galimybės. Vienas šios narystės privalumų yra galimybė dalyvauti sanglaudos politikoje, kurios pagrindinis tikslas – mažinti socialinius bei ekonominius skirtumus tarp Europos Sąjungos šalių narių ar atskirų regionų. Tam skiriamos nemažos lėšos. Sanglaudos politikos finansavimo šaltiniai yra *Sanglaudos fondas*, keturi *ES struktūriniai fondai* (Europos regioninės plėtros fondas (ERPF), Europos socialinis fondas (ESF), Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas (EŽŪOGF) ir Žuvininkystės orientavimo finansinis instrumentas (ŽOFI)), *PHARE* ir *LIFE* programos.

Europos Sąjunga šalims kandidatėms 1999 m. sukūrė finansavimo instrumentą *ISPA*, skirtą transporto ir aplinkosaugos projektams finansuoti. 2000-2003 m. laikotarpiu kasmet per šį fondą didiesiems aplinkosaugos projektams finansuoti Lietuvai buvo skirta apie 26 mln. eurų. Lietuvai tapus Europos Sąjungos šalimi nare, ISPA fondą pakeitė Sanglaudos fondas. Šio fondo lėšos yra skiriamos transporto ir aplinkosaugos projektams finansuoti. Strateginės Sanglaudos fondo paramos Lietuvoje teikimo 2004 - 2006 m. nuostatos yra įtvirtintos bendru Lietuvos Respublikos finansų, aplinkos ir susisiekimo ministrų 2004 m. vasario 20 d. įsakymu Nr. 1K-054/D1-79/3-99 patvirtintoje ir su Europos Komisija suderintoje Sanglaudos fondo strategijoje 2004 - 2006 metams. 2004 - 2006 m. laikotarpiui Lietuvos aplinkos sektoriui skirta 307 mln. eurų (1,060 mln. litų), o remiami gali būti tik dideli ir itin svarbūs projektai, kurių vertė ne mažesnė nei 10 mln. eurų. Sanglaudos fondo parama teikiama remiantis atsargumo, prevencijos, taršos mažinimo šaltinio vietoje ir „teršėjas moka“ principais.

Iki 2006 m. pabaigos ES struktūrinių fondų parama buvo teikiama pagal Lietuvos 2004-2006 m. bendrąjį programavimo dokumentą (BPD). BPD išdėsto 2004-2006 m. Lietuvos ūkio plėtros strategiją, išskiria prioritetus, aprašo priemones jiems įgyvendinti, nurodo ES ir nacionalinio finansavimo šaltinius, pateikia struktūrinių fondų lėšų administravimo sistemą. Aplinkos sektoriui

ES struktūrinių fondų parama skiriama pagal BPD 1 prioriteto „Socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtra“ 1.3 priemonę „Aplinkos kokybės gerinimas ir žalos aplinkai prevencija“ tokioms veiklos grupėms kaip: geriamojo vandens tiekimas ir nuotekų tvarkymas; praeities taršos ir jos teritorijų nustatymas ir išvalymas; saugomų ir nesaugomų teritorijų įsteigimas ir tvarkymas; aplinkos monitoringo, kontrolės ir prevencijos stiprinimas; informavimas apie aplinką ir Lietuvos gyventojų aplinkosauginio švietimo skatinimas. Per 2004-2006 m. programavimo laikotarpį Aplinkos ministerija pasirašė 101 paramos teikimo sutartį, kurių bendra vertė - 132,713 mln. litų (iš jų ES lėšos - 89,24 mln. Lt).

PHARE programos finansinė parama Lietuvai pradėta teikti nuo 1991 metų ir tęsėsi iki 2003 metų, kuomet buvo patvirtintas paskutinių projektų paraiškų, įskaitant ir aplinkos apsaugą, finansavimas. Projektų įgyvendinimas tęsėsi iki 2006 metų pabaigos. PHARE programą nuo 2004 iki 2006 metų pakeitė Europos Sąjungos parama pagal Pereinamojo laikotarpio institucijų plėtros priemonę (Transition Facility). Projektų įgyvendinimas tęsis iki 2009 m. 2006 m. buvo sėkmingai įgyvendinti 7 projektai, kurių bendrą vertę sudaro 29,38 mln. litų.[21]

Lietuvai per nacionalinę Phare programą kasmet skiriama apie 42 milijonai eurų, kurie paskirstomi taip: institucijų plėtrai ir susijusioms investicijoms - apie 60%; ekonominei ir socialinei sanglaudai - apie 30%, bendradarbiavimui abipus sienos - apie 6%; dalyvavimui Bendrijų programose - iki 10% [22].

LIFE programa yra finansinis Europos Sąjungos instrumentas, remiantis Europos Bendrijos aplinkos apsaugos plėtrą ir jos įgyvendinimą, taip pat papildanti ES struktūrinius fondus priemonė. LIFE III programa (LIFE-Nature, LIFE-Environment, LIFE-Trečiosios šalys) turėjo baigtis 2004 m. gruodžio 31 d., tačiau LIFE programa buvo pratęsta 2004 - 2006 metams. 2007 m. turintis įsigaliooti naujasis Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas LIFE+ , pakeičiantis senąją programą, šiuo metu yra derinamas.[21]

Narystė ES suteikia galimybę pasinaudoti ES fondų teikiama parama. Tinkamas pasirengimas šių lėšų administravimui yra labai svarbus, kadangi suteikdama tokią galimybę, ES kelia didelius reikalavimus lėšų valdymui ir kontrolei. Lėšų įsisavinimas įtakoja ekonomikos plėtrą, taip pat yra rodiklis, pagal kurį matuojama sėkminga veikla Europos Sąjungoje.

Ypač svarbus ir efektyvus vietinių Lietuvos lėšų panaudojimas aplinkos apsaugos politikai įgyvendinti. Aplinkos apsaugos veiksmingumą padeda sustiprinti aplinkosauginių mokesčių taikymas.[17, p. 108-111] Vartotojai (teršėjai) moka už padarytą žalą aplinkai. Taip įgyvendinamas principas „teršėjas moka“.[70, p. 172]

Lietuvos aplinkos apsaugos investicijų fondas įsteigtas 1996 m. Fondo veiklos tikslas - remti visuomeninį ir privatų sektorių įgyvendinant aplinkos apsaugos projektus, mažinančius ūkinės veiklos įtaką (taršą) aplinkai. Fondas kaupia lėšas, skatina mažinti atliekas ir taršą, finansuoja investicinius projektus, mažinančius neigiamą ūkinės veiklos įtaką aplinkai, taip pat vandens, atmosferos apsaugos ir atliekų tvarkymo projektus. Svarbiausias šio fondo uždavinys yra padėti padengti ekonomiškai pagrįstas išteklių taupymo, įmonių taršos mažinimo projektų išlaidas. Investicinius projektus fondas remia palūkanomis, subsidijomis, lengvatinėmis paskolomis ir dotacijomis.

Įgyvendinus projektus, atsipirkusios lėšos naudojamos aplinkos apsaugos investicijų fondo paskoloms gražinti, šio fondo lėšoms didinti.

Aplinkos apsaugos rėmimo programos (Valstybinis gamtos apsaugos fondas 2000 m. reorganizuotas į Aplinkos apsaugos rėmimo programą) tikslas - finansuoti aplinkosaugos priemonės.

Programos lėšos naudojamos:

- priemonėms, kuriomis kompensuojama aplinkai padaryta žala, taip pat ir aplinkos apsaugos objektams projektuoti, statyti, rekonstruoti, remontuoti;
- aplinkos taršos šaltiniams šalinti;
- gamtos ištekliams atkurti, gausinti, gamtos išteklių naudojimo, jų gausinimo ir aplinkos apsaugos projektams, programoms, schemoms rengti;
- moksliniams taikomiesiems darbams, aplinkos monitoringui, poveikiui aplinkai vertinti;
- aplinkosauginiam švietimui plėsti ir kitoms aplinkosaugos priemonėms rengti.

Didžiumą programos lėšų sudaro baudos už aplinkai ir gamtos ištekliams padarytą žalą, pažeidus aplinkos apsaugos įstatymus ir teisės aktus.

Šios programos veiklą reglamentuoja *Aplinkos apsaugos rėmimo programos įstatymas* (2000 m.).

Subsidijos (lot. *subsidium* - pagalba, parama) - tai valstybės pinigine pašalpa, teikiama vietos valdžios organams, bendrovėms, fiziniams ir juridiniams asmenims. Subsidija yra biudžetinio reguliavimo forma. Skiriamos tiesioginės ir netiesioginės subsidijos. Netiesioginės subsidijos pavyzdžiu gali būti mokesčių mažinimas arba atleidimas nuo jų.

Viena iš subsidijos formų yra *dotacija* (lot. *dotatio* - dovana, auka) - tai valstybės duodamos įmonėms, organizacijoms, vietiniam biudžetui negražinamos lėšos, kad būtų galima padengti išlaidas, kurios viršija pajamas.

Subsidijomis yra vadinamos įvairiausios finansinės paramos formos, tarp jų - dotacijos, paskolos bei mokesčių nuolaidos. Valstybė ar savivaldybės moka subsidijas, siekdamos skatinti mažinti gamybinių objektų aplinkos taršą, skiria tikslinių lėšų konkreitiems objektams rekonstruoti ar naujoms technologijoms įgyti. Valstybė neretai subsidijuoja aplinkosauginę veiklą mažindama mokesčius, suteikdama lengvatinių arba be procentų paskolų ūkiniams subjektams, kurie įsirengia valymo įrenginius [70, p. 172-174].

2. APLINKOS APSAUGOS POLITIKOS ĮGYVENDINIMAS

2.1 Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politikos įgyvendinimas Lietuvoje

Aplinkos politika yra neatsiejama ES politikos dalis. Pirmosios Aplinkos sektoriaus nuostatos buvo suformuluotos pirmojoje Bendrijos aplinkos apsaugos veiksmų programoje, kuri priimta 1972 m. Bendrijos šalių viršūnių aukščiausio lygio susitikime Paryžiuje. Europos Bendrijos aplinkos apsaugos politikos tikslai buvo nustatyti Suvestiniu Europos aktu 1986 m. Asociacijos sutartyje, kurią Lietuva 1995 m. birželio 12 d. pasirašė su Europos Sąjunga (ES), „aplinka“ paminėta tarp penkių svarbiausių ir daugiausia dėmesio reikalaujančių sričių (aplinka, vidaus rinka, vartotojų apsauga, darbuotojų apsauga, konkurencija). [14]

Europos Sąjungos aplinkosauginės institucijos pateikiamos 2 lentelėje:

2 lentelė

ES aplinkosauginės institucijos

Institucija	Paskirtis
Europos Parlamentas	Dalyvauja teisės aktų leidybos procese ir atlieka kontrolės funkcijas, neturi teisės savarankiškai leisti įstatymų.
Europos Sąjungos Taryba	Leidžia reglamentus ir direktyvas
Europos Komisija	Komisijos paskirtis - atstovauti ir palaikyti visos ES interesus
Teisingumo teismas	Aukščiausioji valdžia visais ES teisės klausimais

Šaltinis: Z.Venckus. Aplinkos apsaugos politika ir teisė, 2007.

Pagrindinė ES institucija, formuojanti aplinkos apsaugos politiką, yra Europos Komisijos aplinkosaugos generalinis direktoratas.

Aplinkos generalinio direktorato pagrindinės veiklos kryptys yra:

- ✓ Aplinkos apsaugos politikos formavimas (veiksmų programos);
- ✓ Aplinkos apsaugos teisės aktai.[70, p. 43]

Kai Generalinio Direktorato siekiai yra realizuojami, tuomet yra užtikrinamas tinkamas aplinkos apsaugos politikos formavimas ir įgyvendinimas.

Europos Sąjungos aplinkosaugos prioritetinės kryptys yra šios:

- ✓ išsaugoti ir gerinti aplinkos kokybę;
- ✓ plėsti žmonių sveikatos apsaugą;
- ✓ racionaliai naudoti gamtos išteklius;
- ✓ remti tarptautinio lygio priemones, skirtas regionų arba globalinėms aplinkos apsaugos problemoms spręsti;
- ✓ gerinti gyvenimo kokybę;
- ✓ didinti gamtos išteklių naudojimo efektyvumą. [26, p.16].

Integracijos į Europos Sąjungą metu Aplinkos sektorius buvo vienas iš sudėtingiausių ir daugiausia lėšų reikalaujančių sektorių. Lietuva, tapusi pilnateise ES nare, įsipareigojo saugoti aplinką ir gerinti aplinkos kokybę. Šiuo metu bene didžiausias diskusijas ir ginčus dėl reikalavimų įgyvendinimo sukeliantis sektorius yra aplinka. Europos Komisijos duomenimis, apie 42% visų gaunamų skundų sudaro skundai, susiję su įvairių aplinkos apsaugos sričių reikalavimų įgyvendinimu. [14]

2.1.1 Aplinkos apsaugos veiksmų programos

Iki 1972 metų aplinkos apsauga dar niekada nebuvo tapusi pagrindiniu bendrijos politikos komponentu - tai buvo aukščiausio lygio valstybės ir vyriausybės vadovų susitikimo Paryžiuje, kuris įvyko ryšium su Stokholmo aplinkos konferencija, rezultatas.

Visa ES aplinkos apsaugos politikos raida atsispindi šešiose aplinkos apsaugos veiksmų programose, kurios sudaro bendrosios ES aplinkos apsaugos politikos pamatą. [70, p. 43-46]

Nors šios programos nepateikia įstatymų nustatyto pagrindo bendrijos aplinkosaugos nuostatams, tačiau jos vis dėlto formuoja politikos tikslus, o tai duoda akstiną planavimui, prioritetų nustatymui bei pabrėžia aplinkos svarbą aukštesniame kontekste.[38]

1973-1976 m. Pirmoji veiksmų programa nustatė pagrindinius Europos Bendrijos aplinkos apsaugos principus. Programoje buvo keliami tikslai: sustabdyti aplinkos teršimą, o kur įmanoma – ir visiškai pašalinti taršos šaltinius; efektyviai naudoti gamtos išteklius; ūkio plėtrą grįsti kokybės reikalavimais; užtikrinti, kad planuojant miestus bei žemės naudojimą būtų atsižvelgiama į aplinkos apsaugos reikalavimus; siekti, kad aplinkos apsaugos problemos būtų sprendžiamos kartu su šalimis – ne Europos Bendrijos narėmis.

1977-1981 m. Antroji veikslių programa tęsė pirmosios programos darbus, juos išplėtė. Vandens, oro apsaugos, triukšmo valdymo priemonės Bendrijos aplinkos apsaugos politikoje buvo išskirtos kaip prioritetingos. Programa pabrėžė prevencinį Europos Bendrijos aplinkos apsaugos politikos pobūdį ir racionalaus gamtos išteklių naudojimo svarbą.

1982-1986 m. Trečioje programoje pabrėžta, kad būtina aplinkos apsaugos politiką integruoti į kitus sektorius (transportą, energetiką, žemės ūkį), kad prieš imantis naujos ūkinės veiklos reikia įvertinti jos poveikį aplinkai, taip pat pabrėžiama taršos mažinimo jos šaltinyje svarba, skirtinga ekonomikos ir aplinkos apsaugos padėtis bei struktūra įvairiose Bendrijos šalyse. Išskirtos specialios Bendrijai ypač svarbios saugotinos gamtos vietos.

1987-1992 m. Ketvirtoji programa nuostatomis buvo siekiama įgyvendinti iniciatyvas naujose srityse, ypač susijusias su biotechnologija, siūlyta griežčiau kontroliuoti, kaip įgyvendinami teisės aktai, akcentuojama aplinkosauginio švietimo ir informacijos teikimo svarba.

1993-2000 m. Penktoje programoje atkreiptas dėmesys į penkis sektorius, kuriuose ES aplinkos apsaugos politika gali būti efektyviausia: tai priemonė, energetika, transportas, žemės ūkis ir turizmas. Kiekvienam iš šių sektorių programoje numatomi specialieji tikslai.

2001-2010 m. Šeštoji programa apibrėžia Europos Bendrijos aplinkos apsaugos gaires dešimčiai metų. Programoje akcentuojamos šios keturios sritys: klimato kaita, unikalių gamtos išteklių ir biologinės įvairovės apsauga, aplinka ir sveikata, subalansuotas gamtos išteklių ir atliekų valdymas. Programoje pateikti veiksmai, susiję su šių sričių problemų sprendimu, ES teisinės bazės tobulinimu, aplinkos apsaugos integravimu į kitas ūkio sritis.

Šiuo metu ES aplinkos apsaugos politikoje vadovaujamosi šeštosios veikslių programos nustatytais tikslais. [70, p. 45-46]

2.1.2 Pagrindiniai ES teisiniai aplinkos apsaugos reikalavimai

Bendrijos aplinkos apsaugos politikos tikslai buvo nustatyti Vieninguoju Europos aktu, kai Europos Bendrijos sutartis buvo papildyta dalimi apie aplinkos apsaugą, susidedančia iš trijų pagrindinių straipsnių (130r, 130s, 100a). Šie straipsniai, nors ir kitaip numeruoti (virto 174-176 str.), išliko vėlesnėje Europos Sąjungos sutartyje. Juose išvardijami pagrindiniai aplinkos apsaugos politikos tikslai, nurodomi pagrindiniai principai. „Tuo buvo siekiama numatyti gaires, kurių jau daugelį metų buvo laikomasi: nustatyti „prevencijos ir vengimo“ principus, „teršėjas moka“ ir „pirminio šaltinio“ principus. Šias principines nuostatas papildė subsidiarumo principas, kurio

pagrindu EB imasi veiksmų tik tuomet, kai norimą tikslą geriausiai galima pasiekti visos Bendrijos, o ne atskirų valstybių narių lygiu.“ [20]

ES aplinkos apsaugos teisė aktų visumą sudaro daugiau nei 350 įvairių teisės aktų: reglamentų, direktyvų, sprendimų, rekomendacijų.

Aplinkos apsaugos politika ir aplinkos apsaugos teisė tarpusavyje yra neatsiejamai susijusios: jų uždaviniai yra bendri - siekti konkrečių aplinkos apsaugos tikslų, naudojant teisiškai apibrėžtas tinkamas priemones, ir pasiekti konkrečių rezultatų.[70, p. 55]

Demokratinėse šalyse valstybės valdymas, politikos tikslai ir principai išdėstyti konstitucijose. Jose nustatytos pareigos ir atsakomybė bei piliečių teisės.[26, p. 15]

ES teisė šiuo metu yra beveik tokios pat apimties, kaip ir Europos Bendrijos teisė. Todėl daugeliu atvejų teisinga terminus „Europos Sąjungos teisė“ ir „Europos Bendrijos teisė“ vartoti kaip sinonimus. *Įsteigus Europos Sąjungą Europos Bendrijų teisė tapo ES teise.*

ES aplinkos apsaugos teisės kūrimas prasidėjo 1957 m. Tada buvo priimti teisės aktai, kad būtų sumažinta aplinkos tarša, kad ekonominės plėtros sąlygomis būtų išsaugota aplinka. [70, p. 68]

Svarbūs EB teisės ypatumai yra jos viršenybė (kartais dar vadinama „pirmenybė“) nacionalinės teisės atžvilgiu ir tiesioginis galiojimas visose valstybėse narėse. ES valstybės narės paklūsta ES privalomoms sutartims bei teisės aktams.

Visi sprendimai ES priimami laikantis principo, teigiančio, kad sprendimai turi būti priimami to lygmens, kurio jie yra efektyviausi.

ES teisės šaltiniai yra: A. *Pirminės teisės aktai*

1. Steigimo sutartys ir kiti teisės aktai:

Europos anglių ir plieno bendrija, Europos atominės energijos bendrija, Europos ekonominė bendrija (EEB), Europos Sąjungos Maastrichto sutartis (1992 m.), Bendrasis Europos aktas (1986 m.).

2. Tarptautiniai susitarimai (sutartys, konvencijos), kuriuos ES vardu sudarė ES institucijos.

3. Teismų sprendimai. Tai ES teismų (Teisingumo teismo ir kitų teismų) sprendimai.

B. *Antrinės teisės aktai*

1. ES teisės aktai: reglamentai, direktyvos, sprendimai, rekomendacijos, išvados.

Visi Bendrijos pirminės teisės aktai yra neterminuoti, išskyrus Europos anglių ir plieno bendrijos sutartį, kurios galiojimo terminas pasibaigė 2002 m.

ES teisės aktai pagal juridinę galią skirstomi į reglamentus, direktyvas ir sprendimus.

Pagrindinę ES teisės aktų dalį sudaro direktyvos. Jos neturi tiesioginės veikimo galios ir jų nuostatos turi būti perkeltos į nacionalinę aplinkos apsaugos teisę.

ES teisės aktai nustato reikalavimus valstybėms narėms, tačiau nenurodo, kokios institucijos valstybėje atsako už šių reikalavimų įgyvendinimą. Kiekviena valstybė narė gali pasirinkti ne tik konkretų įstatymų įgyvendinimo būdą, atsižvelgdama į specifines savo šalies aplinkos apsaugos problemas, bet ir tokias institucines įgyvendinimo priemones, kurios atitinka šalies istorines ir kultūrines tradicijas.

Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungos struktūras, reikėjo suderinti savo aplinkos apsaugos įstatymus su ES aplinkos teisės aktais. Derinant ES ir Lietuvos teisės aktus, ES nuostatos buvo perkeliamos į nacionalinę teisę (įstatymus ir kitus teisės aktus). Derinti baigta 2001 m.

Siekiant įgyvendinti ES teisės aktų ir tarptautinių konvencijų nuostatas bei reikalavimus, parengti ir priimti daugelio Lietuvos įstatymų ir kitų teisės aktų pakeitimai.

Šalims kandidatėms būtina įgyvendinti ir naujus ES reikalavimus, įsigaliojusius po derybinio skyriaus uždarymo 2001 m. (22-asis derybinis skyrius reglamentuoja aplinkos apsaugą; iš viso buvo 31 skyrius).

ES direktyvos yra įgyvendinamos priimant naujus ar keičiant galiojančius įstatymus. Paprastesnis yra direktyvų nuostatų perkėlimas į nacionalinę teisę Vyriausybės nutarimais, kuriuose įtvirtinamos visiems fiziniams ir juridiniams asmenims privalomos teisės normos, todėl jie paprastai laikomi tinkama priemone įgyvendinti ES direktyvas. [70, p. 68-73]

Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje darnus vystymasis suprantamas kaip kompromisas tarp aplinkosauginių, ekonominių ir socialinių visuomenės tikslų, sudarantis galimybes pasiekti visuotinę gerovę dabartinei ir ateinančioms kartoms, neperžengiant leistinų poveikio aplinkai ribų.

Nacionalinė darnaus vystymosi strategija Lietuvoje patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003-09-11 nutarimu Nr. 1160. Aplinkos ministerija buvo paskirta atsakinga už šios Strategijos įgyvendinimo koordinavimą. Be to, buvo numatyta, kad turi būti rengiamos dvimetės Strategijos įgyvendinimo ataskaitos ir teikiamos Nacionalinei darnaus vystymosi komisijai (kuri veikia Lietuvoje nuo 2000-07-28).[19]

Lietuvos darnaus vystymosi siekis – pagal ekonominio ir socialinio vystymosi bei išteklių naudojimo efektyvumo rodiklius iki 2020 m. Pasiiekti dabartinį ES vidurkį, pagal aplinkos taršos rodiklius – neviršyti ES leistinų normatyvų, laikytis tarptautinių konvencijų, ribojančių aplinkos teršimą ir indelį į globalinę klimato kaitą, reikalavimų.

2.1.3 ES aplinkos apsaugos principai ir nuostatos

Teisės aktų įgyvendinimui numatyti Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politikos principai yra tokie:

- profilaktika ir prevencija;
- poveikis į taršos šaltinį (artumo principas);
- *moka teršėjas* principas.

R. Gražulevičenė (2004) pateikia 14 Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politikos įgyvendinimo principų, kurių mažoji dalis pagrįsti reikalavimais, o dauguma - apibūdinti kaip siekiai ar tikslai.

1. *Moka teršėjas principas* apibrėžtas 1973 metais, pirmoje veiklos programoje. Tai seniausias principas, taikomas taršos prevencijai ir likviduojant taršos padarinius. Vėlesnėje direktyvoje - principas taikomas saugiam atliekų tvarkymui užtikrinti.

2. *Darniojo vystymosi principas* - centrinė aplinkos apsaugos politikos koncepcija. Šis principas nubrėžia harmoningą ekonomikos augimą tausojant gamtinius resursus ir saugant aplinką.

3. *Didelio saugumo principas* numatytas *Vieningos Europos akte*. Šis principas reikalauja, kad Europos Komisija užtikrintų vidaus rinkoje didelį sveikatos saugumą, aplinkos apsaugą ir vartotojų saugumą.

4. *Profilaktikos principas*, įtvirtintas *Vieningos Europos akte*, ragina Bendrijos profilaktinę veiklą siekiant išvengti kritinių būklių.

5. *Artumo principas*, apibrėžtas *Vieningos Europos akte*, numato, kad aplinkos tarša turi būti pirmiausiai mažinama taršos šaltinyje, nustatčius emisijų standartus, bet ne perkelti reikalavimus į oro ar vandens kokybės standartų vykdymą, kad pavojingos atliekos turi būti tvarkomos šalia gamybos.

6. *Integracijos principas* yra vienas iš svarbiausių principų, pabrėžiančių, kad aplinkos apsaugos reikalavimai turi būti Europos Bendrijos politikos sudedamoji dalis. Šis principas nusako, kad efektyvi aplinkosaugos politikos įgyvendinimo veikla neatsiejama nuo ekonominių ir socialinių tikslų ir įvairių ūkio sektorių veiklos kontrolės.

7.*Lankstumo principas* numato kai kurias išimtis, įgyvendinant kvalifikuotos daugumos priimtus įstatymus. Šis principas sudaro galimybes įgyvendinant aplinkos apsaugos direktyvas atsižvelgti į šalies ekonomines sąlygas ir bendruomenės socialinį išsivystymą.

8.*Mokslo ir techninių duomenų naudojimo principas* numato, kad Europos Sąjungos veikla, skirta aplinkos apsaugos politikai įgyvendinti, būtų mokliškai pagrįsta. Iškilusios lokalsios aplinkosaugos problemos turi būti sprendžiamos priklausomai nuo esamos situacijos.

9.*Atsipirkimo principas* kviečia Bendrijos nars aplinkos apsaugoje taikyti nauda-kaina įvertinimą. Ekonominiu principu turi būti pagrįsta planuojama veikla, skirta aplinkos būklei gerinti.

10.*Subsidiarumo (balso suteikimo) principas* nusako veiklą, kuri nėra susijusi su Europos Sąjungos išskirtine kompetencija. Tuomet, kai valstybė narė negali efektyviai išspręsti problemos viena, o problema gali būti efektyviau sprendžiama Bendrijos lygmenyje, taikomas šis principas. Principas taikomas sprendžiant tolimųjų teršalų pernašų sukeltas problemas, naudojamas apsaugai nuo taršos iš kaimyninės šalies, kurioje mažiau paisoma emisijų kontrolės ar atliekų tvarkymo reikalavimų.

11.*Tarptautinio bendradarbiavimo principas* numato Europos Bendrijos ir valstybių narių kooperaciją su trečiomis šalimis ir tarptautinėmis organizacijomis. Šis principas taikomas įgyvendinant ozono sluoksnio apsaugos konvenciją ir klimato kaitos konvenciją.

12.*Proporcingumo principas* priklausomai nuo situacijos numato adekvačių reikalavimų nustatymo ir sprendimų priėmimo laisvės optimalų santykį. Jis gali būti taikomas nustatant minimalius standartus, paliekant valstybėms narėms teisę juos sugriežtinti, naudojant direktyvas vietoj reglamento, nustatant direktyvos rėmus, o ne detalizuotas ir specifines priemones, bei naudojant rekomendacijas.

13.*Previncinis principas* nusako veiklą, skirtą apsaugoti aplinką tuomet, kai esama galimybės, kad planuojama ūkinė veikla gali pakenkti aplinkai.

14.*Saugumo principas* suteikia galimybę narėms taikyti griežtesnius aplinkos apsaugos reikalavimus negu numato Europos Sąjungos teisės aktai. Šis principas naudojamas taikant pesticidų (augalų apsaugos) direktyvą, genetiškai modifikuotų organizmų direktyvą, kai valstybė narė numato, kad produktai gali padidinti žmonių ar gyvūnų sveikatos pakenkimo riziką arba pakenkti aplinkai ir todėl draudžia jų importavimą.[26, p. 19-20]

R. Ragulskytė-Markovienė pateikia 7 aplinkos apsaugos politikos principus, paaiškindama principų esmę ir taikymo prasmingumą. Iš esmės principai yra beveik tie patys, tik skiriasi jų formuluotės: vieni labiau apibendrinti, kiti – labiau detalizuoti.

Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politikai įgyvendinti formuojamos prielaidos-nuostatos. Politinės nuostatos atsiskleidžia veiksmų programose, specialiose priemonėse ir įgyvendinimo principuose. Pvz., aplinkos teršimo prevencija gali būti pagrįsta nuostata *moka teršėjas*. Remiantis nuostata, kad vien teisinių priemonių nepakanka aplinkosaugos politikai įgyvendinti, buvo įkurtas *Europos aplinkos fondas*, numatyti reglamentai projektams finansuoti. Finansinė parama teikiama siekiant sukurti ir įgyvendinti švarios technologijos projektus, aplinkos kokybės stebėsenai, nykstančioms rūšims atkurti ir kt.

Tarp Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politikos vykdytojų yra Europos investicijų bankas, kuris finansuoja įvairius projektus. Europos Sąjungoje aplinkos apsaugos tikslams įgyvendinti politines nuostatas formuoja trys institucijos: Europos Komisijos Aplinkos apsaugos direktoratas (DG XI), Mokslo direktoratas (DG XII) ir Europos aplinkos apsaugos agentūra. Pastarajame dešimtmetyje suformuota nuostata -bendra aplinkos apsaugos ir ekonomikos politika yra ekologinės modernizacijos vystymosi sąlyga. Todėl būtina skatinti aplinkos apsaugos ir ekonominio vystymosi integraciją, kuri sudaro prielaidas gyvenimo kokybei gerinti.

Integruojant aplinkos apsaugos reikalavimus į ūkinę veiklą, naudojamos tokios ekonominės priemonės:

- mokesčiai už gamtos išteklių naudojimą;
- mokesčiai už oro, vandens ir dirvožemio teršimą;
- baudos už taršos limitų viršijimą, aplinkai padarytą žalą;
- akcizo mokesčiai už kurą ir automobilius;
- vartotojų mokesčiai už vandenį, nutekamų vandenų valymą, atliekų tvarkymą;
- dotacijos moksliniams tyrimams, projektams įgyvendinti.

Lietuvoje ekologiniai ir ekonominiai valstybės interesai derinami taikant Lietuvos įstatymuose bei kituose teisės aktuose įtvirtintą ekonominį aplinkos apsaugos mechanizmą.

Įgyvendinant darniojo vystymosi nuostatas svarbus vaidmuo tenka kvalifikuotam poveikio aplinkai vertinimui, rizikos nustatymui. [26, 18-23psl.]

2.2 *Institucinis aplinkos apsaugos politikos įgyvendinimas*

2.2.1 Lietuvos Respublikos Seimo vieta aplinkos apsaugos politikos formavime

Bendrajį vadovavimą aplinkos apsaugai visos valstybės mastu vykdo įstatymų leidžiamosios valdžios institucija. Tokia institucija pagal LR Konstituciją yra Lietuvos Respublikos Seimas. Lietuvos Respublikos Seimas formuoja vieningą valstybės aplinkos apsaugos politiką numato bendras aplinkos apsaugos ir racionalaus gamtos išteklių naudojimo organizavimo priemones.

Seimas, svarstydamas svarbius aplinkos apsaugos klausimus ir formuodamas valstybės aplinkos apsaugos politiką priima aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo politikos kryptis, tvirtina aplinkos apsaugos strategiją. Taip pat atlieka ir daug kitų funkcijų, susijusių su aplinkos apsaugos politikos įgyvendinimu: tvirtina valstybės biudžeto asignavimus aplinkos apsaugos priemonėms finansuoti; formuoja aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo politiką įgyvendinančių institucijų sistemą (Vyriausybės siūlymu steigia ministerijas); steigia saugomas teritorijas (nacionalinius ir regioninius parkus); ratifikuoja bei denonsuoja svarbiausias aplinkos apsaugos bei gamtos išteklių naudojimo tarptautines sutartis; vykdo parlamentinę aplinkos apsaugos įstatymų laikymosi kontrolę [44].

Yra sudaromi komitetai iš Seimo narių, kad būtų nagrinėjami įvairūs įstatymų projektai bei ruošiami kiti klausimai. Aplinkos apsaugos klausimus rengia ir nagrinėja Aplinkos apsaugos komitetas. Šis komitetas pagal Lietuvos Respublikos Seimo statuto 58 straipsnį atlieka tokias funkcijas:

1. rengia įstatymų ir kitų teisės aktų projektus bei pasiūlymus aplinkos apsaugos, gamtos išteklių naudojimo, miškų ūkio, medžioklės ir žvejybos klausimais;
2. koordinuoja suinteresuotų valstybės institucijų ir kitų organizacijų darbą rengiant įstatymų projektus komiteto kompetencijai priklausančiais klausimais;
3. aplinkosaugos požiūriu nagrinėja komitetui perduotus įstatymų ir kitų teisės aktų projektus;
4. rengia ir nagrinėja pasiūlymus dėl Lietuvos aplinkosaugos politikos formavimo;
5. atlieka visų institucijų veiklos aplinkosaugos parlamentinę kontrolę, teikia pasiūlymus ir rekomendacijas dėl šių institucijų veiklos pagerinimo;
6. svarsto tarptautinius teisės aktus, susijusius su aplinkosauga, bei teikia pasiūlymus ir išvadas Seimui. [5]

Lietuvos Respublikos Seimo Aplinkos apsaugos komitetas savo veikloje nemažai dėmesio skiria ir bendradarbiavimui su nevyriausybinėmis ir visuomeninėmis organizacijomis bei visuomenės atstovais. Taip yra skatinamas didesnis visuomenės aktyvumas, priimant aplinkos apsaugos politikos sprendimus bei sprendžiant kitas, su visuomenės informavimu susijusias, problemas.

Lietuvos Respublikos Seimo atliekamą vaidmenį aplinkos apsaugos politikoje, galime apibrėžti taip: formuodamas aplinkos apsaugos valstybės politiką nustato pagrindines aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo politikos kryptis, tvirtina valstybės biudžeto asignavimus aplinkos apsaugos priemonėms finansuoti, tvirtina aplinkos apsaugos strategiją, ratifikuoja ir denonsuoja svarbiausias Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos bei gamtos išteklių naudojimo tarptautines sutartis, vykdo kitas įstatymų nustatytas funkcijas.

2.2.2 Vykdomosios valdžios institucijų įgaliojimai aplinkos apsaugos srityje

2.2.2.1 Lietuvos Respublikos Vyriausybė

Seimo priimtų įstatymų aplinkos apsaugos klausimais įgyvendinimą realizuoja vykdomosios valdžios institucijos - svarbiausioje vietoje yra Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Lietuvos Respublikos Vyriausybė, įgyvendindama aplinkos apsaugos valstybės politiką:

- ✓ Aplinkos ministerijos teikimu tvirtina aplinkos apsaugos strategijos veiksmų programą, valstybines gamtos išteklių naudojimo ir aplinkos apsaugos programas bei schemas;
- ✓ įstatymų nustatyta tvarka formuoja valstybės institucijų, įgyvendinančių aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo politiką, sistemą;
- ✓ koordinuoja valstybės ir vietos savivaldos valdymo institucijų veiklą aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo srityje;
- ✓ sudaro ir įgyvendina Lietuvos Respublikos tarpvalstybines sutartis aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo srityje;
- ✓ vykdo kitas įstatymų nustatytas funkcijas.

Vyriausybė atlieka universalias krašto reikalų tvarkymo funkcijas, be to, jai priklauso ir bendrųjų aplinkos apsaugos politikos klausimų sprendimas. [34]

Pagal Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymą (1999), vyriausybė taip pat kontroliuoja ministerijų ir kitų Vyriausybės įstaigų veiklą. Vienas aplinkos apsaugos funkcijas Vyriausybė atlieka tiesiogiai, o kitas – per jai pavaldžias vykdomosios valdžios institucijas.

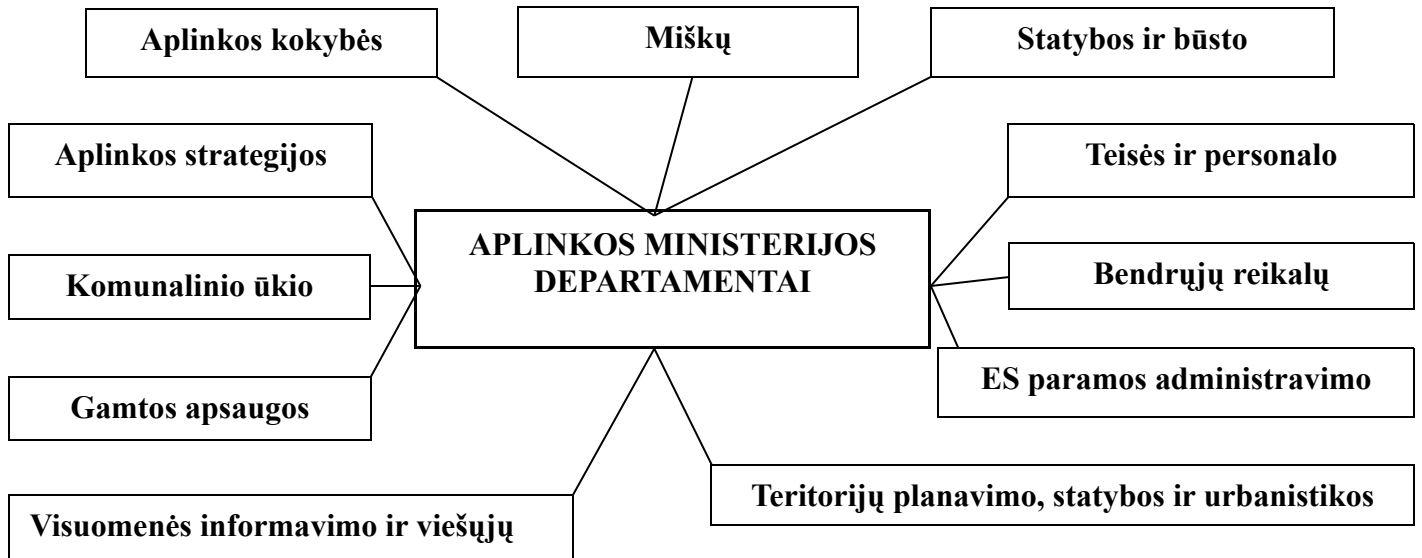
2.2.2.2 Aplinkos ministerijos vieta aplinkos apsaugos politikoje

Pagrindinė vykdomosios valdžios institucija, įgyvendinanti bendrąją aplinkos apsaugos valdymą Lietuvos Respublikoje, yra Aplinkos ministerija, įsteigta 1998 m., perdavus jai daugelį Statybos ir urbanistikos ministerijos funkcijų bei Žemės ir miškų ūkio reguliavimo funkcijas.

Aplinkos ministerijos misija - Tobulinti darnaus vystymosi principais pagrįstą aplinkos teisinį reguliavimą ir koordinuoti jo įgyvendinimą, siekiant užtikrinti žmogaus teisę gyventi jo sveikatai ir gerovei palankioje aplinkoje.

Aplinkos ministerijos strateginiai tikslai:

- ✓ Užtikrinti tinkamą aplinkos kokybę Lietuvos gyventojams, atsižvelgiant į Europos Sąjungos normas ir standartus, įgyvendinti darnaus vystymosi principus.
- ✓ Užtikrinti racionalų gamtos išteklių (įskaitant miškus) naudojimą ir tolesnį jų gausinimą, išsaugoti biologinę įvairovę, gamtos paveldo vertybes, kraštovaizdžio savitumą.
- ✓ Užtikrinti darnų statybos ir būsto sektorių vystymąsi, išplėsti būsto pasirinkimo galimybes visoms socialinėms gyventojų grupėms. [9]

1 pav. Aplinkos ministerijos departamentai.

Šaltinis: prieiga per internetą: <http://www.am.lt/VI/index.php#r/339>

Kaip matome 1 pav. Aplinkos ministerijoje yra 11 departamentų, kurių kiekvienas vykdo skirtingą veiklą, pavestas funkcijas. Aptarsiu plačiau kiekvieną iš šių departamentų.

Pagrindinis Aplinkos kokybės departamento tikslas - užtikrinti tinkamą aplinkos kokybę Lietuvos gyventojams. Įgyvendindamas šį tikslą vykdo šias funkcijas: koordinuoja ES aplinkosauginių technologijų veikslių plano ir integruoto produkto politikos įgyvendinimą, formuoja pavojingų cheminių medžiagų valdymo strategiją, rengia valstybinį strateginį atliekų tvarkymo planą, rengia aplinkos kokybės ir pavojingų cheminių medžiagų valdymą bei atliekų tvarkymą reglamentuojančių teisės aktų projektus ir kt.

Aplinkos strategijos departamento pagrindinė funkcija yra strateginis planavimas. Tačiau departamentas ne tik koordinuoja strateginį planavimą, tačiau rūpinasi, kad strateginis planavimas būtų derinamas su ES vykdoma politika bei su pasirašytomis ir ketinamomis pasirašyti tarptautinėmis sutartimis.[11]

Pagrindinis Europos Sąjungos paramos administravimo departamento uždavinys: ES fondų administravimas. atliekamos funkcijos: - rengia strateginius dokumentus, susijusius su Europos Sąjungos paramos panaudojimu; planuoja ES paramos apimtį, ES ir bendrojo finansavimo lėšų poreikį, rengia ataskaitas apie paramos panaudojimą; organizuoja projektų dokumentų ES paramai gauti parengimą; vykdo projektų įgyvendinimo ir lėšų panaudojimo priežiūrą; rengia siūlymus bei

teisės aktų pakeitimus, skirtus efektyvinti ES paramos valdymą bei įsisavinimą, analizuoja problemas, susijusias su paramos planavimu ir įsisavinimu, ieško jų sprendimo būdų. [23]

Gamtos apsaugos departamento veikla apima gyvosios ir negyvosios gamtos apsaugą. Biologinės įvairovės skyrius koordinuoja gyvosios gamtos apsaugą Gamtos išteklių skyrius - gamtos išteklių paskirstymą naudojimą ir apsaugą Genetiškai modifikuotų organizmų skyrius - veiklą susijusią su genetiškai modifikuotų organizmų auginimu, platinimu ir panaudojimu. Tuo tarpu Saugomų teritorijų strategijos skyrius atlieka saugomų teritorijų apsaugos strateginį planavimą kuris, kaip ir komunalinio ūkio, inkorporuojamas į bendrą aplinkos strategiją. [24]

Komunalinio ūkio departamento funkcijos: reguliuoja komunalinio ūkio valdymą bei strategiškai planuoja jo vystymąsi. Komunalinis ūkis apima geriamo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūrą. Šios infrastruktūros strategija inkorporuojama į bendrąją aplinkos valdymo strategiją. [31]

Miškų departamentas koordinuoja visą veiklos sritį - miškų ūkį. Atlieka miškų ūkio plėtros, miškotvarkos, miškininkystės bei privačių miškų naudojimo reguliavimo funkcijas. [45]

Statybos ir būsto departamentas rūpinasi Lietuvos gyventojų būstais. Atlieka dvi veiklos funkcijas: sprendžia socialines apsirūpinimo būstu, senų daugiabučių namų modernizavimo problemas bei prižiūri naujų pastatų statybų procesą. [55]

Teisės ir personalo departamentas atlieka bendro pobūdžio administracines funkcijas. Teisės skyrius vizuoja teisės aktų projektus, t.y. patvirtina, jog teisės aktas gali būti priimtas. Kontrolės skyrius tikrina, kaip ministerijos ir jai pavaldžių institucijų darbuotojai atlieka savo pareigas, ar nėra korupcijos veiksnių. Personalo skyrius rūpinasi ministerijos žmogiškaisiais ištekliais.[57]

Teritorijų planavimo, statybos ir urbanistikos departamento pagrindinė funkcija teritorinis planavimas. Remiantis ja, siekiama jog būtų derinami urbanizacijos procesai su aplinka, kraštovaizdžiu. Taip pat departamentas siekia, kad urbanizacija nebūtų stichiška ir būtų naudojamas architektūrinis projektavimas.[58]

Visuomenės informavimo ir viešųjų ryšių departamentas atlieka šviečiamąją funkciją. Departamentas rūpinasi informacinių leidinių apie aplinkos apsaugą leidimu, teisės aktų skelbimu visuomenei, įvairių renginių, seminarų organizavimu. [67]

Bendrujų reikalų departamentas yra aptarnaujantis, pagalbinis Aplinkos ministerijos padalinys. Departamento pareigos yra nomenklatūros (dokumentų archyvų) tvarkymas bei ministerijos ūkio vedimas (aprūpinimas reikiamomis priemonėmis).[15]

2.2.3 Specialiosios aplinkos apsaugos valdymo institucijos

Yra nemažai Aplinkos ministerijai pavaldžių institucijų, kurios taip pat formuoja bei įgyvendina šalies aplinkos apsaugos politiką. Kelių iš šių institucijų veikla aprašyta plačiau.

Aplinkos apsaugos agentūra - biudžetinė įstaiga, kurios svarbiausi uždaviniai yra: užtikrinti nepertraukiamą, kompleksiską aplinkos kokybės ir gamtos išteklių naudojimo stebėjimą, gautų duomenų pateikimą valstybės institucijoms aplinkos apsaugos politikai formuoti, aplinkos apsaugos priemonėms pagrįsti ir jų efektyvumui vertinti, kitoms valstybės institucijų atliekamoms funkcijoms sėkmingai įgyvendinti; užtikrinti pagal kompetenciją cheminių medžiagų ir preparatų valdymo politikos įgyvendinimą ir kt.

Aplinkos apsaugos agentūros misija - padėti išsaugoti švarią aplinką Lietuvoje, teikiant laiku, patikimą ir tikslią informaciją apie aplinkos būklę bei rengiant aplinkos kokybės valdymo planus.

Vadovaujantis Aplinkos ministerijos 2004 - 2006 strateginiu veiklos planu ir įgyvendinant jame nustatytą strateginį tikslą „Užtikrinti tinkamą aplinkos kokybę Lietuvos gyventojams“, Aplinkos apsaugos agentūra išsikėlusį šiuos pagrindinius tikslus.[1]

-Aprūpinti patikima informacija apie aplinkos būklę ir antropogeninio poveikio sąlygotus aplinkos būklės pokyčius valstybės institucijas, tarptautines aplinkosaugines organizacijas ir visuomenę.

-Užtikrinti vandens apsaugos ir valdymo organizavimą upių baseinų rajonų principu.

-Užtikrinti stambių pramonės ir žemės ūkio įmonių keliamos taršos integruotą prevencijos ir kontrolės bei aplinkosaugos vadybos ir audito sistemų principų įgyvendinimą.

-Užtikrinti pagal kompetenciją cheminių medžiagų ir preparatų valdymo politikos įgyvendinimą.

Galima išskirti kelias Aplinkos apsaugos agentūros 2007 metų veiklos prioritetas kryptis: pradėti teritorijų planavimo registro atnaujinimo darbus; atlikti Valstybinės aplinkos monitoringo 2005-2010 metų programos peržiūrėjimą siekiant optimizuoti aplinkos monitoringo sistemą; stiprinti aplinkosaugos sistemos laboratorijas; Parengti upių ir ežerų būklės vertinimo kriterijus pagal biologinius, fizinius-cheminius ir morfologinius kokybės elementus; Įgyvendinti Kuršių marių vandens kokybės gerinimo programos priemonės ir kt.[2]

Kita Aplinkos apsaugos ministerijai pavaldi institucija - Aplinkos ministerijos aplinkos projektų valdymo agentūra. Pagrindiniai Agentūros uždaviniai yra įgyvendinti ISPA, Sanglaudos ir

Struktūrinių fondų lėšomis finansuojamus projektus, atliekant kasdieninį remiamų projektų administravimą ir priežiūrą bei užtikrinti tinkamą finansavimo lėšų panaudojimą ir apskaitą. Agentūra taip pat organizuoja iš ES Sanglaudos fondo finansuojamų projektų viešuosius pirkimus ir pasirašo sutartis, organizuoja techninį projektų įgyvendinimą; užtikrina, kad projektai būtų įgyvendinami vadovaujantis Sanglaudos fondui taikomomis taisyklėmis, lėšos būtų naudojamos vadovaujantis Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos teisės aktais, atlieka projektų kontrolę jų įgyvendinimo laikotarpiu; Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos nustatyta tvarka skelbia kvietimus teikti iš ES Struktūrinių fondų finansuojamų projektų paraiškas, jas vertina bei rengia vertinimo ataskaitas; gavus Aplinkos ministerijos sprendimą dėl Struktūrinių fondų paramos projektams skyrimo, sudaro paramos sutartis, atlieka projektų priežiūrą jų įgyvendinimo laikotarpiu ir lėšų panaudojimo kontrolę.[10]

Valstybinės aplinkos apsaugos inspekcijos misija - Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės Lietuvos Respublikoje koordinavimas ir priežiūra.

Pagrindiniai Valstybės aplinkos apsaugos inspekcijos uždaviniai ir funkcijos: vykdyti aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės priežiūrą; koordinuoti aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę vykdančių institucijų ir pareigūnų veiklą aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės srityje; organizuoti ir atlikti operatyvinius, tikslinius ir kompleksinius regionų aplinkos apsaugos departamentų veiklos patikrinimus; metodiškai vadovauti aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę vykdančioms institucijoms; vykdyti valstybinės miškų būklės, naudojimo, atkūrimo ir apsaugos kontrolės priežiūrą ir kt. [61]

Valstybinė miškotvarkos tarnyba yra biudžetinė įstaiga, įsteigta 2003 01 02, pagal savo kompetenciją tvarkanti Lietuvos Respublikos miškų valstybės kadastrą, miškų informacinę sistemą, vykdanči visos Lietuvos miškų inventorizaciją atrankos metodu bei renkanti miškų ūkio statistinius duomenis ir juos apdorojanti, vykdanči miškų būklės monitoringą šalies miškuose. [62] Pagrindinės veiklos sritys: nacionalinė miškų inventorizacija atrankos metodu; Lietuvos miškų būklės monitoringas; duomenų bazių apie Lietuvos miškus formavimas, priežiūra, aktualizavimas; valstybinė miškų apskaita ir kadastras; miško išteklių naudojimo mastų skaičiavimas ir prognozavimas; strateginis miškų planavimas; informacijos apie miško išteklius, jų dinamiką teikimas; instrukcijų, rekomendacijų bei reglamentų dėl miškotvarkos, miško išteklių apskaitos ir miškų kadastro tvarkymo, teisės aktų projektų rengimas; miškų statistikos leidinių rengimas. [63]

Augalų genų bankas - biudžetinė įstaiga, organizuojanti ir koordinuojanti augalų nacionalinių genetinių išteklių išsaugojimo ir tyrimo darbus bei sauganti augalų genetinę medžiagą.

Pagrindinės funkcijos: organizuoti ir kontroliuoti Lietuvos Respublikos augalų nacionalinių genetinių išteklių įstatymo ir teisės aktų įgyvendinimą; rengti ir įgyvendinti augalų nacionalinių genetinių išteklių kaupimo, tyrimo ir išsaugojimo strategiją ir tausojančio naudojimo principus; saugoti, tirti, platinti ir atnaujinti genetinę medžiagą, reglamentuoti augalų nacionalinių genetinių išteklių prieinamumą ir tarptautinius mainus; bendradarbiauti su kitų šalių genų bankais, inicijuoti, koordinuoti ir įgyvendinti bendras augalų genetinių išteklių išsaugojimo ir tyrimo programas. [7]

2.2.4 Aplinkos apsauga apskrityse

Lietuvos Respublikos apskrities valdymo įstatymas (1994) nustato, kad vienas pagrindinių apskrities viršininko uždavinių yra valstybės politikos teritorijos planavimo, žemės naudojimo ir apsaugos, aplinkos apsaugos srityse įgyvendinimas.

Lietuvos Respublikos apskrities valdymo įstatyme teigiama, kad apskrities viršininkas aplinkos apsaugos srityje vykdo tokias funkcijas:

- organizuoja veiklą apskričiai priskirtose saugomose teritorijose ir dalyvauja valdant kitas valstybės saugomas teritorijas (išskyrus rezervatus);
- pagal savo kompetenciją teikia pasiūlymus gamtos išteklių naudojimo limitams nustatyti;
- rengia apskrities aplinkos apsaugos valstybines programas, investicijų projektus, organizuoja, koordinuoja jų įgyvendinimą
- pagal savo kompetenciją organizuoja vandens telkinių apsaugos zonų ir pakrantės apsaugos juostų tvarkymą bei vandens telkinių valdymą;
- pagal savo kompetenciją atlieka valstybinę miškų būklės, naudojimo, atkūrimo ir apsaugos kontrolę;
- organizuoja ekologinį švietimą.[35]

Apskrities viršininko kompetencijai priskirtus aplinkos apsaugos įgalinimus realizuoja apskrities viršininko administracija ir jos padaliniai. Kad apskritis galėtų įvykdyti įstatyme numatytas funkcijas, reikalingos lėšos turėtų būti skiriamos iš valstybės biudžeto bei kitų finansavimo šaltinių.

Svarbiems klausimams spręsti apskrities viršininkas šaukia Apskrities tarybą kurios nariais yra: apskrities viršininkas (Apskrities tarybos pirmininkas), apskrities viršininko pavaduotojas, apskrityje esančių savivaldybių merai. Ši taryba tvirtina apskrities vystymosi kryptis, svarsto

socialinio, ekonominio vystymosi ir aplinkos apsaugos programas ir kt. Tačiau Lietuvos įstatymuose nėra aiškiai apibrėžtos apskrities funkcijos ir įsipareigojimai aplinkosaugos srityje.

Apskirtyse veikia keli regionų aplinkos apsaugos departamentai, pavaldūs Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerijai. Lentelėje išvardinti visi departamentai ir į juo įeinančios rajonų ir miestų aplinkos apsaugos agentūros.

3 lentelė

Lietuvos regionų aplinkos apsaugos departamentai

Departamentas	Departamentui priklausančios rajonų ir miestų aplinkos apsaugos agentūros
1. Alytaus regiono aplinkos apsaugos departamentas.	Alytaus miestas, Alytaus, Druskininkų, Lazdijų, Prienų ir Varėnos rajonai.
2. Kauno regiono aplinkos apsaugos departamentas.	Kauno miestas, Kauno, Jonavos, Kaišiadorių, Kėdainių ir Raseinių rajonai.
3. Klaipėdos regiono aplinkos apsaugos departamentas.	Klaipėdos miestas, Klaipėdos, Jurbarko, Kretingos, Palangos, Skuodo, Šilalės, Šilutės, Tauragės rajonai.
4. Marijampolės regiono aplinkos apsaugos departamentas.	Marijampolės, Sakių, Vilkaviškio rajonai.
5. Panevėžio regiono aplinkos apsaugos departamentas.	Panevėžio miestas, Panevėžio, Biržų, Kupiškio, Pasvalio, Rokiškio rajonai.
6. Šiaulių regiono aplinkos apsaugos departamentas.	Šiaulių miestas, Šiaulių, Akmenės, Joniškio, Kelmės, Mažeikių, Pakruojo, Plungės, Radviliškio, Telšių rajonai.
7. Utenos regiono aplinkos apsaugos departamentas.	Utenos, Anykščių, Ignalinos, Molėtų ir Zarasų rajonai.
8. Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamentas.	Vilniaus miestas, Vilniaus, Šalčininkų, Širvintų, Švenčionių, Trakų ir Ukmergės rajonai.

Šaltinis: prieiga per internetą <http://www.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=21>

Taigi, visi šie išvardinti regionų aplinkos apsaugos departamentai vykdo jiems įstatymais ir kitais teisės aktais nurodytas funkcijas. Pagrindinė veikla, kuria jie užsiima yra vadovavimas leidimų ir licenzijų dalinime bei gamtos išteklių naudojimo kontrolės užtikrinimas.

2.2.5 Vietos savivaldos institucijų kompetencija aplinkos apsaugoje

Žemesnysis administracinis Lietuvos Respublikos vienetas, kuriam būdinga savivaldos teisė, yra savivaldybės. Valdymą savivaldybėse įgyvendina vietos savivaldos institucijos, kurios turi reikalingus įgalinimus ir veikia pagal Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymą.

Vietos savivaldos institucijos valdo, naudoja ir saugo joms priskirtus gamtos išteklius ir aplinkosaugos objektus; paskirsto pagal savivaldybėms nustatytus limitus valstybinius gamtos išteklius; rengia, tvirtina ir įgyvendina savivaldybių aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo programas, schemas ir kitas aplinkos apsaugos priemones; nustatyta tvarka naudoja Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšas, tvirtina asignavimus aplinkos apsaugai; steigia ir tvarko įstatymų nustatyta tvarka savivaldybės saugomas teritorijas, kraštovaizdžio objektus; pagal kompetenciją nagrinėja ir derina planuojamos veiklos objektų projektus; tvarko miestų ir kaimų gyvenamųjų vietovių želdynus, rengia ir tvirtina želdinių apsaugos taisykles, skelbia saugotinais vertingus dendrologiniu, ekologiniu, estetiniu, kultūriniu bei kraštovaizdžio formavimo požiūriu medžius ir krūmus, augančius valstybinėje ne miškų ūkio paskirties žemėje ir privačioje žemėje. Vyriausybės įgaliota institucija nustato kriterijus, pagal kuriuos medžiai ir krūmai priskiriami saugotiniams; nustato savo teritorijoje griežtesnius už valstybinius normatyvus, suderinusios su juos patvirtinusiomis valstybės institucijomis; pagal kompetenciją priima sprendimus ir kontroliuoja jų vykdymą; pagal kitas įstatymų nustatytas funkcijas. [34]

Savivaldos institucijos gali aktyviai daryti įtaką subalansuotosios plėtros įgyvendinimui per ekonominio planavimo procesus, aplinkosaugos valdymą bei išteklių perskirstymą įvairioms socialinėms grupėms. Daugeliu atvejų savivaldybėms tenka įgyvendinti konkrečius technologinius arba organizacinius projektus ir palaikyti šiuos projektus įgyvendinti sukurtų technologinių arba socialinių struktūrų gyvybingumą, t.y. sudaryti sąlygas toms struktūroms funkcionuoti reikiama laiko tarpą. Atsižvelgiant į vykdomo projekto pobūdį ir į jo įgyvendinimo stadiją čia gali būti taikomi įvairūs vadybos modeliai. Kaip rodo įvairių valstybių savivaldybių patirtis, apibrėžus strateginius tikslus bei projekto atskiriems etapams įgyvendinti reikalingus materialinius ir finansinius išteklius, kai kuriuose iš šių etapų, siekiant efektyvumo, taikytinas ir naujosios viešosios vadybos modelis. [51]

Pagal Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymą savivaldybės funkcijos suskirstytos į tam tikrus tipus: savarankiškosios, priskirtosios, valstybinės, sutartinės. Kiekvieną iš jų aptarsime detaliau.

Savarankiškasias funkcijas savivaldybės atlieka pagal įstatymų suteiktą kompetenciją, įsipareigojimus savo bendruomenei ir jos interesais. Įgyvendindamos šias funkcijas, savivaldybės turi sprendimų iniciatyvos, jų priėmimo bei įgyvendinimo laisvę ir yra atsakingos už šių funkcijų atlikimą. Aplinkos apsaugos valdymo savarankiškosioms funkcijoms galima priskirti savivaldybės saugomų teritorijų steigimą, vietinės reikšmės gamtos objektų paskelbimą savivaldybės saugomais objektais.

Priskirtosios funkcijos atliekamos atsižvelgiant į vietos sąlygas ir aplinkybes. Aplinkos apsaugos valdymo priskirtosioms funkcijoms galima priskirti: teritorijų planavimą, savivaldybės bendrojo plano ir detaliųjų planų sprendinių įgyvendinimą; kraštovaizdžio, savivaldybės įsteigtų saugomų teritorijų tvarkymą ir apsaugą; sanitarijos ir higienos taisyklių tvirtinimą ir jų laikymosi kontrolės organizavimą, švaros ir tvarkos viešosiose vietose užtikrinimą; komunalinių atliekų tvarkymo sistemų diegimą, antrinių žaliavų surinkimo bei perdirbimo organizavimą ir sąvartynų įrengimą bei eksploatavimą.

Valstybinės funkcijos, tai tokios valstybinės savivaldybių funkcijos, kurios būna perduodamos savivaldybėms atsižvelgiant į gyventojų interesus. Kuomet savivaldybės įgyvendina šias funkcijas, tai jos turi įstatymų nustatytą sprendimų priėmimo laisvę. Aplinkos apsaugai priskiriamos: dalyvavimas tvarkant valstybinius parkus, savivaldybei priskirtos valstybinės žemės ir kito valstybės turto valdymas, naudojimas ir disponavimas juo patikėjimo teise.

Sutartinių savivaldybių funkcijų įgyvendinimas būna paremtas sutartimis (gali būti pasirašyta tam tikra sutartis tarp privačios įmonės ir savivaldybės).

Savivaldybėse aplinkos apsaugos politika yra numatyta tam tikruose veiksnių planuose ir aplinkos apsaugos programose. Šias programas įtvirtina savivaldybės taryba ir formuoja atitinkamus komitetus, spręsti tam tikrus klausimus. Dauguma savivaldybių turi aplinkos apsaugos komitetus.

2.2.6 Politinės partijos ir interesų grupės

Lietuvos Respublikos politinių partijų įstatyme [40] rašoma: „Politinės partijos jungia Lietuvos Respublikos piliečius bendriems politiniams tikslams įgyvendinti, padeda formuoti ir

išreikšti Lietuvos piliečių interesus ir politinę valią. Politinės partijos veikia, laikydamosi įstatymų ir savo veiklą grindžia nustatyta tvarka įregistruoti partijos statutu (įstatais)“.

Daugelis įvairių politinių partijų siekia gerinti aplinkos kokybę Lietuvoje, tobulinti aplinkos apsaugos sektorių. Galima palyginti tam tikrų politinių partijų rinkimines programas, kuriose kalbama apie aplinkos apsaugą, paanalizuoti jų keliamus tikslus aplinkos apsaugos srityje.

Lietuvos krikščionių demokratų partija [39] teigia, jog reikia užkirsti kelią neprotingam gamtos išteklių eksploatavimui, kai neatsižvelgiama į gamtos atsinaujinimo galias ir nesilaikoma tausojančio požiūrio. Teigiama, jog mus supančią aplinką reikia taip tvarkyti, kad būtų kuo geresnės gyvenimo sąlygos ir kokybė.

Naujosios Sąjungos (Socialliberalų) programoje [48] teigiama, jog būtina garantuoti dabartinės ir ateities kartų žmonių gyvenimui saugią aplinką, sudaryti sąlygas, kad visi gamintojai neterštų gamtos, diegtų beatliekines technologijas, racionaliai naudotų vandenį ir kitas vietines iškasenas, visų pirma panaudojant lėšas, sukauptas iš baudų už gamtos teršimą. Programoje taip pat minima, kad išsaugant gamtinę aplinką įsitvirtinsime kaip lygiateisė šalis tarp kitų ES valstybių. Pabrėžiama, jog labai svarbu, kad vaikai būtų auginami sveikoje aplinkoje, taip yra pabrėžiama aplinkos apsaugos sektoriaus tobulinimo svarba.

Darbo partija [18] teigia, jog reikia parengti visuomeninio transporto, ypač didžiuosiuose miestuose, modernizavimo strategiją ir jos įgyvendinimo priemones, sukurti transporto priemonių taršos kontrolės sistemą užtikrinti kiekvienoje rajono gyvenvietėje kokybiško geriamojo vandens tiekimą (centralizuotai arba iš higienos reikalavimus atitinkančių šachtinių šulinių) bei gerinti aplinkos kokybę, plečiant buitinių nuotekų tinklus, įgyvendinant buitinių ir kitų atliekų tvarkymo sistemą sukuriant aplinkos stebėseną vykdant triukšmo prevenciją.

A. Brazausko socialdemokratinė koalicija teigia, jog aplinkos apsaugos srityje būtina [16]:

- skatinti valymo įrenginių statybą bei atliekų surinkimo, rūšiavimo, utilizavimo ir perdirbimo projektus;
- ūkininkams ir žemės savininkams suteikti lengvatas, apželdinant mišku netinkamas žemės ūkiui, nederlingas žemes, skatinti kompleksinę valstybinio miškų ūkio vystymą
- atgaivinti visų lygių ekologinį švietimą visuomenės informavimą viešumą.

Modernių krikščionių demokratų sąjungos nuomone aplinkos apsauga yra viena svarbiausių sričių, į kurią reikia kreipti didelį dėmesį, kuriant ateities visuomenę Lietuvoje. Ši partija teigia, jog yra lengviau, pigiau ir sveikiau stengtis išsaugoti aplinką nei taisyti jos žalojimo padarinius, todėl siūlo [46]:

- palaiapsniui šalyje įdiegti Europos Sąjungoje priimtus aplinkos apsaugos standartus; kryptinga mokesčių politika skatinti neteršiančią aplinkos bei kuo mažiau atliekų paliekančią gamybą
- naudoti atsinaujinančius energijos šaltinius, biodujas, statyti vėjo jėgaines, atkurti ir puoselėti hidroelektrinių tinklą;
- sukurti arba pertvarkyti modernių technologijų pagrindu miestų bei kaimų vandens tiekimo ir vandenvalos ūkius; šiam tikslui panaudoti finansinę ir metodinę tarptautinių gamtosaugos fondų paramą;
- puoselėti gamtinius rezervatus, nacionalinius ir regioninius parkus; vystyti turizmą - iš jo gautas pajamas skirti saugomoms teritorijoms tvarkyti, užtikrinti aplinkos užterštumo kontrolę, diegti automatizuotas tokios kontrolės sistemas;
- vystyti ekologinį švietimą.

Iš politinių partijų programų atsiskleidžia, jog aplinkos apsauga yra vienas svarbiausių kriterijų, kurį reikia tobulinti, modernizuoti. Programose minimos įvairios aplinkosaugos problemos, tokios kaip valymo įrenginių statybos skatinimas, švaraus vandens tiekimas, atliekų sistemos tvarkymo gerinimas ir kt.

Įvairiais aplinkos apsaugos klausimais taip pat susirūpinusi ir mūsų visuomenė, piliečiai yra suinteresuoti spręsti aplinkos problemas. Daugelio valstybių konstitucijos aplinkos apsaugą glaudžiai sieja su žmogaus teise į sveiką ir švarią aplinką. Lietuvos Respublikos Konstitucija [32] įtvirtina valstybės ir kiekvieno asmens pareigą saugoti aplinką nuo kenksmingų poveikių. Lietuvos Konstitucija aplinkos apsaugą sieja su žmogaus teise į sveiką ir švarią aplinką, kadangi žmogaus gerai sveikata ir gyvybė priklauso nuo gamtinės aplinkos būklės.

Aplinkos apsauga Lietuvos Respublikoje yra visos valstybės bei kiekvieno jos gyventojo rūpestis ir pareiga. Aplinkos apsaugos valdymo politika ir praktika turi nukreipti visuomeninius bei privačius interesus aplinkos kokybei gerinti, skatinti gamtos išteklių naudotojus ieškoti būdų ir priemonių, kaip išvengti arba sumažinti neigiamą poveikį aplinkai, bei ekologizuoti gamybą.

Taip pat labai suinteresuoti aplinkos apsaugos klausimais yra organizacija - Lietuvos žaliųjų judėjimas. Žalieji pasisako prieš branduolinę energetiką, skatina gamtosauginių įstatymų leidybą. Žalieji dalyvauja ES plėtros ir Lietuvos regioninės plėtros procesuose. Šios organizacijos pagrindinės veiklos sritys [43]:

- Baltijos jūros ir jos baseino apsauga.
- Saugomų teritorijų, miškų ir natūralių kraštovaizdžių apsauga.

- Visuomenės ekologinis švietimas.
- Energija ir aplinka.
- Transportas ir aplinka.
- Tarptautinės finansinės institucijos ir aplinka.
- Parama aplinkosauginėms NVO ir aktyvistų grupėms.

Taip pat reikėtų paminėti ir Gamtosauginių mokyklų programą [25] - tai yra viena iš tarptautinio aplinkosauginio švietimo fondo pasaulyje įgyvendinamų programų. Aplinkosauginis švietimo fondas - tai tarptautinė nevyriausybinė, ne pelno siekianti organizacija, įkurta 1981 metais Jungtinėje Karalystėje. Pagrindinis Fondo tikslas - aplinkosauginis švietimas ir visuomenės savimonės kėlimas, XXI a. darbotvarkės įgyvendinimas, įtraukiant įvairaus amžiaus ir tautybių žmones per formalų ir neformalų švietimą. 2000 metais Lietuvos žaliųjų judėjimas Aplinkos ir Švietimo ministerijų teikimu tapo tarptautinio Aplinkosauginio švietimo fondo nariu ir 2004 metais pradėjo įgyvendinti Gamtosauginių mokyklų programą.

3. APLINKOS APSAUGOS POLITIKOS VERTINIMAS

3.1 Visuomenės dalyvavimas aplinkos apsaugos politikoje

Kiekvienas žmonių gyvenimo aspektas yra susijęs su kokia nors organizacija, pradedant darbu, baigiant laisvalaikiu. Žmonės – tai visi visuomenės nariai, todėl būtų idealu, jei sprendimams priimti reikėtų kiekvieno nario sutikimo, račiautai būtų labai sunkiai pasiekiamas. Individai, grupės, asociacijos ir vyriausybės realizuoja valdžios funkcijas, siūlydamos žmonėms dalykus, kurių jie nori – tai yra valdžios pagrindas.[49, p. 229]

Išsamiai ir laiku informuoti apie aplinką – esminė sąlyga įtraukiant visuomenę dalyvauti formuojant aplinkosaugos politiką ir priimant sprendimus. Kadangi visuomenė dabartiniu laikotarpiu dar nėra pakankamai subrendusi ir pasirengusi dalyvauti šiuose procesuose, būtina ugdyti ir skatinti jos poreikį domėtis aplinkos būkle, aktyviai įsitraukti, kai priimami sprendimai. Šiuo metu palyginti dažnas reiškinys – pavėluota piliečių ar bendruomenės reakcija, kai nebėra galimybių pakeisti priimtą sprendimą.

Siekiant užtikrinti, kad visuomenė, pilietinės institucijos aktyviai dalyvautų formuojant aplinkosaugos politiką ir priimant sprendimus, viena svarbiausių priemonių – kuo plačiau ir intensyviau skleisti informaciją naudojant patrauklias ir skatinančias pilietinę iniciatyvą priemones. [27]

Aplinkos apsauga yra kolektyvinis procesas, reikalaujantis tikslingų valstybės bei savivaldos institucijų, piliečių organizacijų, verslo įmonių veiksmų. Visuomenės dalyvavimas šiame procese daro teigiamą poveikį bei leidžia minėtoms institucijoms koreguoti veiksmus, geriau įvertinti rizikos faktorius. Tokiu atveju sprendimai aplinkos apsaugos srityje priimami labiau pamatuoti, pagrįsti išsamesne informacija. Tai savo ruožtu mažina tikimybę, kad bus neįvertintas koks nors sprendimas, galintis turėti neigiamą poveikį aplinkai.

Nors visuomenės dalyvavimas yra pakankamai gerai reglamentuotas – jį numato įvairūs teisės aktai, konvencijos bei direktyvos, plačioji visuomenė dar nėra gerai informuota aplinkos apsaugos klausimais ir yra palyginti pasyvi, kai priimami sprendimai turintys įtakos aplinkai. Piliečių sąmoningumas bei suinteresuotumas pasinaudoti savo teisėmis, realus žmonių dalyvavimas aplinkosaugoje yra esminės sąlygos, sudarančios prielaidas Lietuvos visuomenei aktyviai įsitraukti į aplinkos apsaugos politikos formavimą. Vis dėlto praktika rodo, kad piliečiams dažnai stinga įgūdžių, poreikio sekti informacijos apie aplinką bei sprendimų raidą.

Svarbiausios aktyvaus visuomenės dalyvavimo aplinkosaugoje kliūtys yra susijusios su jos sąmoningumu, suinteresuotumu bei pajėgumu dalyvauti:

- visuomenė nežino esamos aplinkos būklės, ūkio plėtros, kuri gali turėti poveikį aplinkai, planų;
- visuomenė nėra aktyvi ir dažnai nepasinaudoja jai suteiktomis galimybėmis, kadangi nežino savo teisių, nemoka tinkamai suformuluoti paklausimo, skundo ir pan.;
- visuomenė nėra tinkamai informuojama apie sprendimų priėmimo procesus - procedūros organizuojamos gana formaliai, neoperatyviai, informacija teikiama per sunkiai žmonėms prieinamas visuomenės informavimo priemones;
- per mažai naudojamos visuomenės informavimo priemonių įvairovė, informacija pateikiama žmonėms sunkiai suprantama kalba;
- žmonės nesidomi aplinkosaugos problemomis, į sprendimų priėmimą įsijungia pavėluotai arba visai nedalyvauja;
- visuomenė aplinkosaugą laiko per daug specializuota sritimi, todėl sprendimų priėmimą palieka specialistams;
- visuomenė turi per mažai galimybių naudotis internetu, spauda;
- visuomenė nepajėgia suprasti informacijos dėl sudėtingos teisės aktų kalbos, informacijos gausos ir pan.

Darnaus šalies vystymosi tikslų įgyvendinimo sėkmė labai priklauso nuo to, kaip aplinkos formavimo ir apsaugos procese dalyvauja valstybės ir savivaldos institucijos, mokslo ir nevyriausybinės organizacijos, visuomenė. Todėl labai svarbu, kad ir įvairių sričių pareigūnai bei specialistai, ir visuomenė būtų pakankamai kompetentingi sprenddami konkrečius aplinkosaugos uždavinius. Ne mažiau svarbu, kad visuomenė būtų aktyvi - rinktųsi palankų aplinkai gyvenimo būdą, dalyvautų priimant bei įgyvendinant aplinkosaugos sprendimus.

Orhuso konvencijoje įteisinta „suinteresuotosios visuomenės“ sąvoka. Ji nusako visuomenę, kuriai daro ar gali daryti įtaką aplinkos apsaugos srityje priimami sprendimai arba kuri yra suinteresuota sprendimų priėmimo procesu. Pagal šį apibrėžimą nevyriausybinės organizacijos, padedančios spręsti aplinkosaugos problemas ir veikiančios pagal nacionalinių įstatymų reikalavimus, yra laikomos suinteresuotomis organizacijomis. Reikia siekti, kad ir Lietuvos visuomenė būtų „suinteresuota“. Išsprusios, suvokiančios aplinkosaugos būtinumą visuomenės formavimas – ilgas procesas. Viena svarbiausių jo sąlygų – visuomenės informavimas.

Visuomenės informavimas ir aplinkosauginis švietimas yra viena iš pagrindinių priemonių siekiant įgyvendinti aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslus. Tai įvardijama Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje, Nacionalinėje darnaus vystymosi švietimo 2007-2015 metų programoje ir kituose šalies strateginiuose dokumentuose. [27]

Visuomenės ekologinio švietimo, informavimo plėtros rezultatas – geriau informuotos šalys, t. y. visuomenė, institucijos, susijusios su aplinkosauga, nevyriausybinės organizacijos.

Šis tikslas būtų įgyvendinamas:

1. Naudojant visuomenės informavimo priemones:

1.1. Leisti padalomąją visuomenei prieinama forma parengtą, patrauklią informacinę medžiagą.

1.2. Visuomenės informavimui panaudoti visus prieinamus informavimo kanalus, rengti ir skleisti ekologinio švietimo informaciją.

2. Naudojant visuomenės ekologinio švietimo priemones:

2.1. Kartu su nevyriausybinėmis organizacijomis, mokymo, ugdymo, kultūros institucijomis įgyvendinti ekologinio švietimo projektus, siekiant paskatinti visuomenę ne tik daugiau domėtis aplinkos ir gamtos apsauga, bet ir pačiai dalyvauti projektuose, kurie ugdo ekologinę savimone, palankų aplinkai gyvenimo būdą.

2.2. Organizuoti aplinkosaugos akcijas, siekiant įtraukti visuomenę į aplinkos apsaugos politikos formavimą bei sprendimų priėmimą.

3. Stiprinant Aplinkos ministerijos koordinuojamo visuomenės aplinkosauginio informavimo ir švietimo pajėgumus: EKOINFO centro įsteigimas bei veikla.

Aplinkos ministerijoje funkcionuojantis EKOINFO centras turėtų tapti visuotinai pripažintu, patikimu bei svarbiu informacijos apie aplinką šaltiniu.

EKOINFO centras pajėgtų vykdyti plačią švietėjišką veiklą, rengti seminarus, „žaliųjų“ filmų peržiūras, konferencijas, kt. renginius. Centras teiktų metodinę pagalbą aplinkosauginėms organizacijoms, konsultuotų, dalytų informacinę medžiagą.

4. Skleidžiant, kaupiant ir apdorojant informaciją apie aplinkos būklę:

4.1. Parengti leidinį „Lietuvos gamtinė aplinka: būklė, procesai, tendencijos ruošiantis narystei ES“, įskaitant aplinkos monitoringą, duomenų kaupimą, apibendrinimą bei leidybą (lietuvių ir anglų kalbomis);

4.2. Sukurti interneto tinklapį „Lietuvos gamtinė aplinka: būklė, procesai, tendencijos“ ir parengti minėtojo leidinio internetinę/CD versiją.

5. Diegiant informacines technologijas, skirtas visuomenės informavimo veiklai užtikrinti, bei skatinant viešųjų su aplinka susijusių e-paslaugų visuomenei plėtrą:

5.1. Sukurti aplinkos sektoriaus viešųjų paslaugų teikimo visuomenei per interneto tinklą informacinę sistemą;

5.2. sukurti aplinkos metaduomenų tematinį portalą aplinka.lt (paremtą GIS technologijomis), užtikrinantį informacijos apie aplinką pasiekiamumą visuomenei per interneto tinklą;

5.3. modernizuoti Aplinkos ministerijos bei jai pavaldžių institucijų interneto tinklapius ir pritaikytus tikslinėms vartotojų grupėms.[27]

Aplinkos ministerijos tikslas – siekti, kad visuomenė turėtų žinių, patirties ir įgūdžių darnaus vystymosi uždaviniams įgyvendinti, kad būtų formuojamas palankus aplinkai visuomenės gyvenimo būdas bei tobulinamas informavimas aplinkosaugos klausimais, kad gyventojai aktyviau dalyvautų priimant aplinkosaugos sprendimus ir juos įgyvendinant.

Aplinkos ministerijos Visuomenės informavimo ir viešųjų ryšių departamentas nuolat informuoja visuomenę apie ministerijos atliekamą darbą, aplinkos sektoriaus aktualijas ir problemas, pristato žiniasklaidai šio sektoriaus objektus. Tuo tikslu rengiami pranešimai žiniasklaidai, organizuojamos spaudos konferencijos. Informacija skelbiama ministerijos interneto tinklalapyje.

Visuomenei teikiama informacija, susijusi su aplinkos kokybės, gamtos išteklių, kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimo priemonių įgyvendinimu, teritorijų planavimo bei būsto ir statybos klausimais. Ministerijos specialistai konsultuoja ir nuolat dalyvauja įvairiose konferencijose, seminaruose, kitų institucijų įgyvendinamuose projektuose. Aplinkosauginis švietimas ir informavimas yra integruotas į teisės aktus, reglamentuojančius aplinkos apsaugą. [69]

3.2 Aplinkos monitoringas

Plėtojant pramonę, žemės ūkį, energetiką bei kitą veiklą, neišvengiamai pažeidžiami gamtiniai procesai. Visa tai gali sukelti nepageidaujamų ekologinių padarinių. Todėl siekiant tikslingos aplinkos ir visuomenės sąveikos, reikia turėti pakankamai išsamią ir tikslią informaciją apie aplinkos faktinę būklę, žmogaus poveikį jai ir tokio poveikio galimus padarinius. Naujausia informacija ir duomenys apie aplinkos būklę reikalingi darnaus vystymosi programoms pagrįsti, aplinkos kokybei valdyti. Monitoringas kaip tik ir yra pagrindinis objektyvių duomenų apie aplinką informacijos šaltinis. Todėl valstybei būtina turėti aplinkos būklės vertinimo sistemą - monitoringą.

LR Aplinkos apsaugos įstatyme teigiama, kad „Aplinkai ir jos komponentų būklei stebėti Lietuvos Respublikoje sudaroma vienoda aplinkos monitoringo sistema“. Šią sistemą sudaro oro, vandens, dirvožemio, augalijos, gyvūnijos, žemės gelmių išteklių, antropogeninio poveikio šaltinių, gyvenamosios aplinkos sąlygų ir sveikatos būklės stebėjimo sistemos.[70, 182]

Žodis „monitoringas“ reiškia kokio nors objekto nuolatinį (ar reguliariai kartojimą) stebėjimą. Monitoringas gali būti vykdomas norint įvertinti pasirinktųjų veiksnių įtaką įvairiausių procesų bei komponentų raidai.[13, p. 230-232]

Aplinkos monitoringas - sistemingas aplinkos bei jos komponentų būklės ir kitimo stebėjimas, antropogeninio poveikio vertinimas ir prognozė.

Aplinkos monitoringo tikslus ir uždavinius apibrėžia *Aplinkos monitoringo įstatymas* (1997 m.) - stebėti aplinkos būklę ir prognozuoti jos pokyčius veikiant antropogeniniams ir gamtiniams veiksniams. Aplinkos monitoringo turinį sudaro ne paprastas aplinkos būklės stebėjimas, bet jos kompleksinė analizė, vykstančių antropogeninių pokyčių vertinimas, modeliavimas, prognozė.

Aplinkos monitoringo sistemos organizavimą, vykdymo bei kontrolės tvarką reglamentuoja *Valstybinio aplinkos monitoringo nuostatai* (2002 m.). Aplinkos monitoringui vykdyti priimta *Valstybinė aplinkos monitoringo 2005-2010 m. programa* (2005 m.).

Monitoringo sistemai rengti ES skiria daug dėmesio. Daugelyje ES direktyvų kalbama apie monitoringo vykdymą. Aplinkos monitoringas padeda:

formuoti visų lygių gamtosaugos politiką;

pagrįsti aplinkos apsaugos priemones ir įvertinti jų efektyvumą;

įvertinti Lietuvos ir jos teritorinių padalinių įvairių ekonominės plėtros variantų ekologinės rizikos laipsnį;

nustatyti teritorijas, kuriose gamtinės aplinkos kokybė blogiausia, išaiškinti blogėjimo svarbiausias priežastis ir parengti rekomendacijas padėčiai gerinti;

kiekybiškai įvertinti teršiančių medžiagų pernašas oru ir vandeniu į Lietuvos teritoriją ir iš jos;

įvertinti patirtus ekologinius nuostolius;

sudaryti bei patikslinti ekologinius ir gamtonaudos normatyvus;

kontroliuoti gamtos išteklių naudojimą;

informuoti visuomenę apie Lietuvos ir atskirų jos teritorinių padalinių gamtinės aplinkos būklę.[47]

Lietuvoje monitoringą vykdo Aplinkos ministerija.

3.3 Aplinkos apsaugos auditas

Aplinkos apsaugos auditas - tai vadybos priemonė, apimanti metodišką, dokumentais pagrįstą, periodiškai ir objektyviai atliekamą organizacijos veiksmingumo, vadybos sistemos ir procesų įvertinimą, ir sukurta aplinkai saugoti.[3]

LST EN ISO 14010 standarte pateiktas išsamesnis aplinkos apsaugos audito apibrėžimas:

Aplinkos apsaugos auditas - sistemingas, dokumentais pagrįstas objektyviai gautų ir įvertintų audito duomenų patikrinimas, siekiant nustatyti, ar konkreti aplinkos apsaugos veikla, įvykiai, sąlygos, vadybos sistemos arba informacija apie šiuos dalykus atitinka audito kriterijus, ir šio veiksmo rezultatų pranešimas klientui.

Audito tikslas - atskleisti nukrypimus nuo priimtų standartų ar teisėtumo, ekonomiškumo, rezultatyvumo ir efektyvumo principų pažeidimus, kad būtų galima kuo greičiau pataisyti padėtį, prireikus patraukti kaltus asmenis atsakomybėn, atlyginti nuostolius arba imtis priemonių, kurios ateityje užkirstų kelią pažeidimams arba bent jau sumažintų atsiradimo galimybę.

Auditą atlikusi organizacija parengia ataskaitą, kurioje pateikia visuomenei ir kitoms suinteresuotoms šalims aplinkosauginę informaciją apie gamybinio objekto, organizacijos poveikį aplinkai ir nuolatinį aplinkosaugos veiksmingumo gerinimą. Aplinkosaugos ataskaita yra prieinama visuomenei.

Vidaus audito tarnybos kuriamos ministerijose ir valdžios institucijose, o išorės audito tarnybos nėra audituojamų institucijų organizacinės struktūros dalis. Vidaus audito tarnybos yra pavaldžios vadovui tos institucijos, kurioje ji įsteigta. Išorės audito institucijos paskirtis yra tikrinti vidaus audito efektyvumą.

Aplinkos apsaugos vadybos auditas - tai dokumentais pagrįstas, periodinis ir objektyvus vertinimas, kuriuo siekiama nustatyti, ar aplinkosaugos vadybos sistema ir aplinkosaugos veiksmingumas atitinka teisinius, techninius ir politikos reikalavimus ir (ar) sistema yra veiksmingai įdiegta ir ar tinkamai vykdoma organizacijos aplinkos apsaugos politika [70, p. 183].

Pagal LR Aplinkos ministerijos vidaus audito tarnybos nuostatus [vidaus audito nuostatai], tarnyba yra savarankiškas padalinys, tiesiogiai pavaldus ir atskaitingas aplinkos ministrui, tarnyba yra nepriklausoma nuo vertinamos ministerijos institucijų veiklos, jų atliekamų vidaus kontrolės procedūrų ir nėra už jas atsakinga.

4. GYVENTOJŲ NUOMONĖS TYRIMAS APIE APLINKOS APSAUGĄ

4.1 Tyrimo imties ir pagrindinių charakteristikų aprašymas

Anot K. Kardelio (2002), masinis metodo taikymas dažnai gali sumenkinti jo reikšmę moksliniuose tyrimuose, nes daugelyje tyrimų nesilaikoma apklausos metodo metodologijos tiek parenkant tiriamųjų grupes, tiek sudarant klausimyną, tiek vykdant kitas tyrimo procedūras bei atliekant matematinę analizę. Tačiau šis tyrimo metodas vis dar išlieka populiarus dėl jo paprastumo, pigumo ir galimybės greitai gauti duomenis. Atliekant šį tyrimą taikyta anketinė apklausa. Anketavimas – kiekybinis tyrimo metodas – klausimų lapas tam tikroms žinioms surinkti. Jį pagal nurodytas taisykles užpildo klausiamasis. Tai vienas populiariausių sociologinio tyrimo metodų. Pateikus keletą klausimų, greitai galima gauti daugybę informacijos (Tidikis, 2003).

Atliekant šį tyrimą duomenims surinkti buvo naudojama pusiau standartizuota anoniminė (bevardė) anketa (1 priedas) – atsakęs asmuo lieka nežinomas. Atliekant tyrimą buvo pasirinktas anketinis metodas, nes anketų pagalba galima apklausti žymiai daugiau respondentų negu, pavyzdžiui, atliekant interviu, be to, anketavimas užima mažiau laiko (Tidikis, 2003).

Respondentams buvo užduota 16 uždaro ir atviro tipo klausimų. Anketos klausimyną sudaro 4 demografinio ir 11 diagnostinio bloko klausimai, kuriuose tiriamas žmonių požiūris į aplinkosaugą.

Tyrimo problema – kaip Lietuvos gyventojai vertina aplinkos apsaugą?

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti ar Lietuvos piliečiai pakankamai informuojami apie aplinkos apsaugą, kylančias problemas ir galimus sprendimo būdus.

Tyrimo objektas – Šiaulių rajono gyventojų nuomonė aplinkosauginiais klausimais.

Tyrimas atliktas Šiaulių mieste 2008 m. sausio – kovo mėnesiais. Respondentai buvo atrinkti atsitiktinės atrankos būdu. Tyrimo imtį sudaro 278 respondentai, gyvenantys Šiaulių rajone.

Tyrimo praktinis reikšmingumas - darbas galėtų būti naudingas studentams ir praktikams bei visiems, besigilintiems į tam tikrus aplinkos apsaugos politikos aspektus.

Tyrimas atliktas remiantis atsitiktinės imties metodu. Respondentai apklausti pagal iš anksto parengtą klausimyną [Jis pateiktas pirmame priede].

Šiuolaikinių empirinių socialinių tyrimų duomenys paprastai apdorojami kompiuteriu. Yra sukurtos specialios bendros statistinės programos, skirtos empirinių socialinių tyrimų duomenims

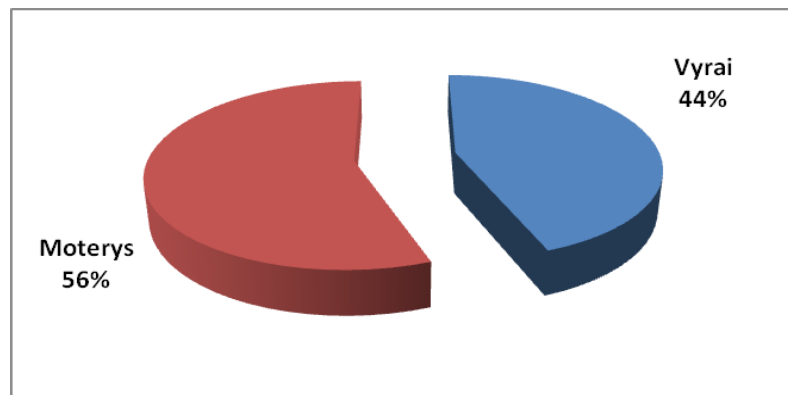
apdoroti (SAS, BMDP, SPSS). Labiausiai paplitusi yra SPSS (angl. Statistical Package for Social Sciences) programa.

Darbe duomenys apdorojami SPSS duomenų apdorojimo programa, taip pat naudojama Microsoft Excel duomenų apdorojimo programa. Duomenys apdorojami remiantis struktūriniu ir analitiniu grupavimu, naudojant diagramas.

Buvo apžvelgti ir kitų tyrimų duomenys: 2006 m. Sprinter tyrimai: dauguma gyventojų nesidomi aplinkosauga; 2008 m. TNS Gallup tyrimas: aplinkosauga rūpi tik šiek tiek daugiau nei pusei Lietuvos gyventojų; taip pat 2004 m. pabaigoje atliktas Europos Sąjungos piliečių požiūrio į aplinką tyrimas.

Atlikus gyventojų apklausą, respondentus galima apibūdinti pagal tokius demografinius požymius: lytis, amžius, gyvenama vieta ir išsilavinimas.

Tyrime dalyvavo 123 vyrai ir 155 moterys. 4.1 paveiksle matyti respondentų pasiskirstymas pagal amžių. Dominuoja moterys.

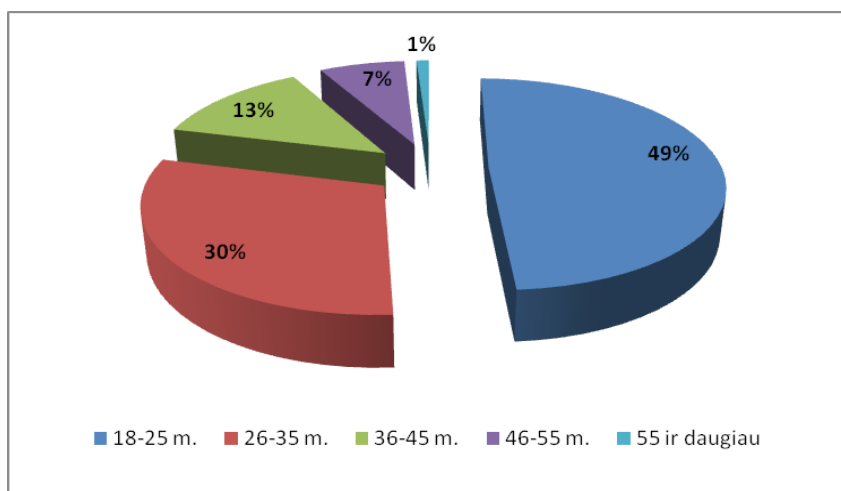
4.1 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį

Pagal amžių respondantai pasiskirstė taip (4.2 pav.):

daugiausiai sudarė 18-25 metų respondantai (49%)

mažiausiai – 55 metų amžiaus ir vyresni (1%)

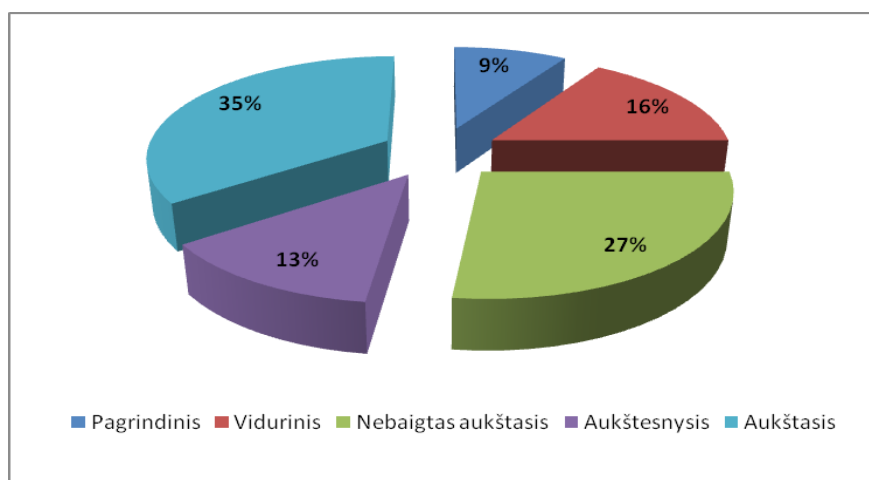

4.2 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių

Pagal išsilavinimą respondentai pasiskirstė taip (4.3 pav.):

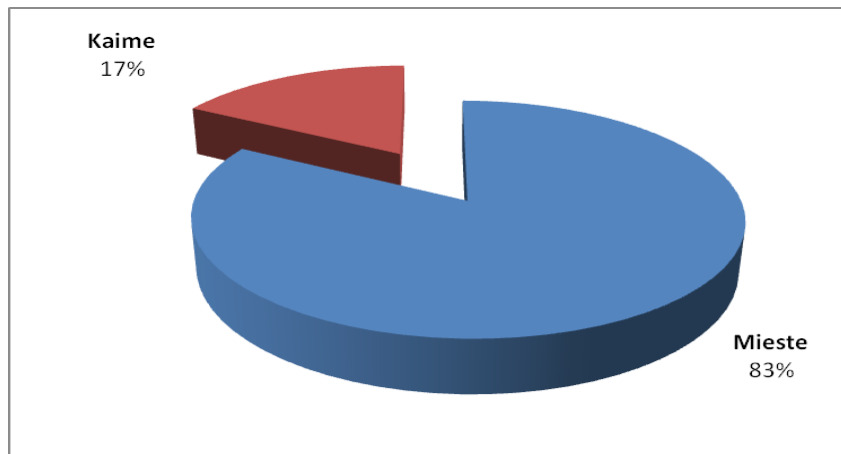
dauguma respondentų yra baigę aukštojo mokslo universitetines studijas (35%) arba dar studijuojantys (27%).

mažiausią dalį sudaro, respondentai turintys pagrindinį išsilavinimą – 9%.

4.3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą

Respondentų pasiskirstymas, pagal gyvenamąją vietą matyti 4.4 grafike. Daugiausia apklaustųjų (83%) gyvena mieste.

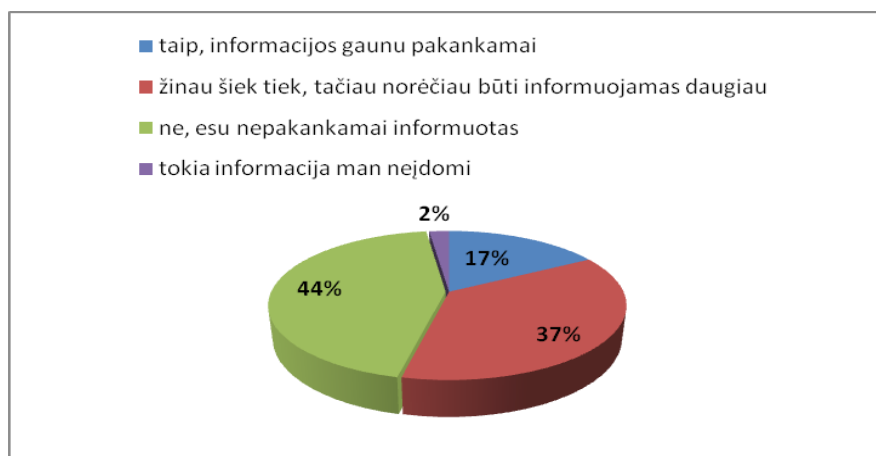
4.4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenamą vietą

Apibendrinant šiame skyriuje gautus demografinius duomenis, galima teigti, kad respondentų tarpe dominuoja moterys. Didžioji dalis respondentų – 18-35 metų. Pagal gyvenamą vietą dominuoja respondentai, gyvenantys mieste. Didžioji dalis respondentų yra baigę arba dar studijuojantys aukštojo mokslo universitetines studijas.

4.2 Tyrimo rezultatai

Anketos klausimu „Kaip manote, ar esate pakankamai informuotas aplinkos apsaugos srityje?“ siekta išsiaiškinti, respondentų žinių pakankamumą aplinkos apsaugos srityje, ir ar jiems šių žinių pakanka. Rezultatai pasiskirstė taip:

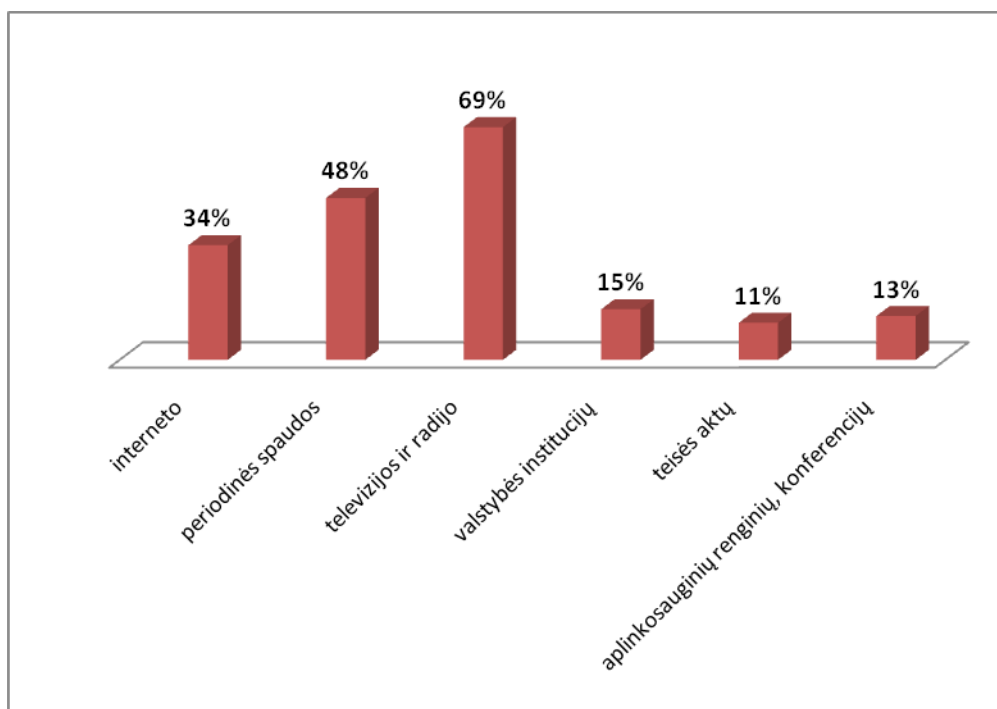
- 17% - „taip, informacijos gaunu pakankamai“
- 37% - „žinau šiek tiek, tačiau norėčiau būti informuojamas daugiau“
- 44% - „ne, esu nepakankamai informuotas“
- 2% - „tokia informacija man neįdomi“

4.5 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar pakankamai informuoti aplinkosaugos srityje

Galima daryti prielaidą, kad didžioji dalis gyventojų šiek tiek žino, bet yra nepakankamai informuoti aplinkosaugos srityje.

Dabar visuomenės informavimo priemonės yra neatsiejama demokratijos mechanizmo funkcionavimo dalis. Trys pagrindinės informavimo priemonių rūšys — laikraščiai, radijas bei televizija. Pateikdamos informaciją, visuomenės informavimo priemonės turi dideles galimybes aktyviai veikti visuomenę ir formuoti auditorijos požiūrį į politiką. Politinis piliečių pasyvumas ar atvirkščiai, masinis aktyvumas, sprendžiant vieną ar kitą klausimą, dažniausiai susijęs su analogiška VIP pozicija tuo klausimu. Tai patvirtina, kaip rodo sociologinės apklausos, ir didelis Lietuvos gyventojų pasitikėjimas visuomenės informavimo priemonėmis. [50]

4.6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, iš kur daugiausiai sužino apie aplinkos apsaugą

Kaip matyti iš 4.6 paveikslo, daugiausiai informacijos apie aplinkos apsaugą gaunama iš televizijos ir radijo (69%), periodinės spaudos (48%). Kiek mažiau sužinoma iš interneto (34%), o mažiausiai – iš teisės aktų (11%).

Taigi galima teigti, kad pagrindinės ir populiariausios visuomenę informuojančios priemonės, kaip ir visose srityse taip ir aplinkosaugoje yra televizija ir radijas.

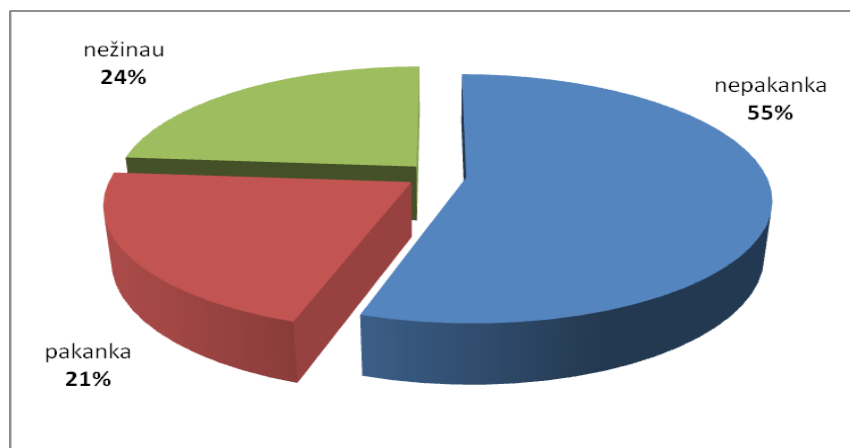
Visuomenės aplinkosauginis informavimas - tai bet kokios turimos rašytinės, vaizdinės, garsinės ar duomenų bazėse laikomos informacijos apie vandens, oro, dirvožemio, gyvūnijos, augalijos, žemės išteklių ir kraštovaizdžio būklę, taip pat apie veiklą ar priemones, kurios žalingai veikia ar gali veikti nurodytus aplinkos komponentus, bei apie aplinkosaugos veiklą ir priemones, įskaitant administracinio pobūdžio priemones ir aplinkos apsaugos valdymo programas, skleidimas visuomenei.[68]

4.7 paveiksle, pateikiama gyventojų nuomonė apie aplinkosauginės informacijos pakankamumą. Rezultatai pasiskirstė taip:

21% respondentų mano, kad informacijos apie aplinkos apsaugą pakanka

55% - nepakanka

24% respondentų pasirinko atsakymą - „nežinau“

4.7 pav. Šiaulių rajono gyventojų apklausos duomenys apie aplinkosauginės informacijos pakankamumą

Iš šio paveikslėlio matyti, kad visuomenei informacijos apie aplinkos apsaugą nepakanka. Tyrimuose dalyvavę respondentai pabrėžia, kad Lietuvoje labai trūksta informacijos apie aplinkosaugą: tiek faktinės (pavyzdžiui, kokie yra šalies taršos rodikliai, kaip jie kinta, kas didžiausi taršos šaltiniai, kaip jie kontroliuojami), tiek šviečiamosios.

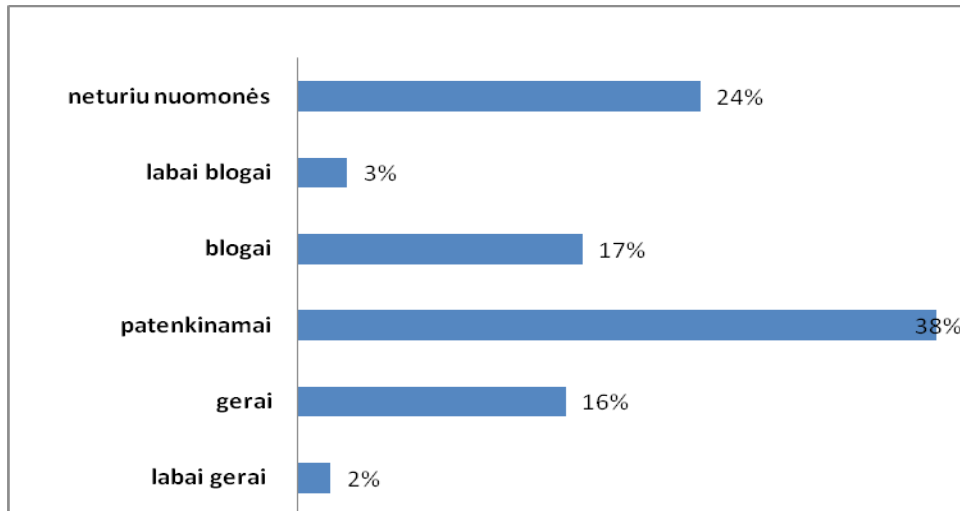
Pažymima, kad valstybinės institucijos turėtų finansuoti socialinę reklamą, kuria būtų skatinama labiau rūpintis gamta, daugiau dėmesio švietimui apie aplinkosaugą turėtų būti skiriama mokyklose.

2005 m. Konferencijoje J.Dastikas „Pramonės dialogas su aplinka: kaip išugdyti atsakomybę už aplinkosaugą?“ teigė, jog visuomenė negauna jokio signalo, kad atkreiptų dėmesį į aplinkosaugą, kad tai rūpi valstybiniu lygiu. Nors pramonės įmonės ir laikomos teršėjomis, joms visuomenė nepriskiria atsakomybės už aplinką. Manoma, kad tai nėra verslo sritis, o įmonėms pakanka laikytis reglamentų ir neutralizuoti savo pačių daromą poveikį aplinkai. Tai dar vienas signalas, kad aplinkosauga Lietuvoje suvokiama per siaurai.

Europos Sąjungos 2004 m. atlikto tyrimo duomenimis, Europos Sąjungos piliečiai jaučiasi pakankamai gerai informuoti apie aplinkos apsaugą ir jos problemas.

Apibendrinus, galima teigti, kad Lietuvoje visuomenė nėra pakankamai informuojama apie aplinkos apsaugą, o efektyvus aplinkosaugos įgyvendinamas galimas, tik visuomenei dalyvaujant priimant sprendimus.

4.8 paveiksle pateikiami gyventojų aplinkos apsaugos politikos vertinimo duomenys. 38% respondentų Lietuvos aplinkos apsaugos politiką vertina – „patenkinamai“, 24% - į šį klausimą atsakė, jog „neturi nuomonės“ ir tik 2% apklaustųjų aplinkos politika vertina – „labai gerai“.

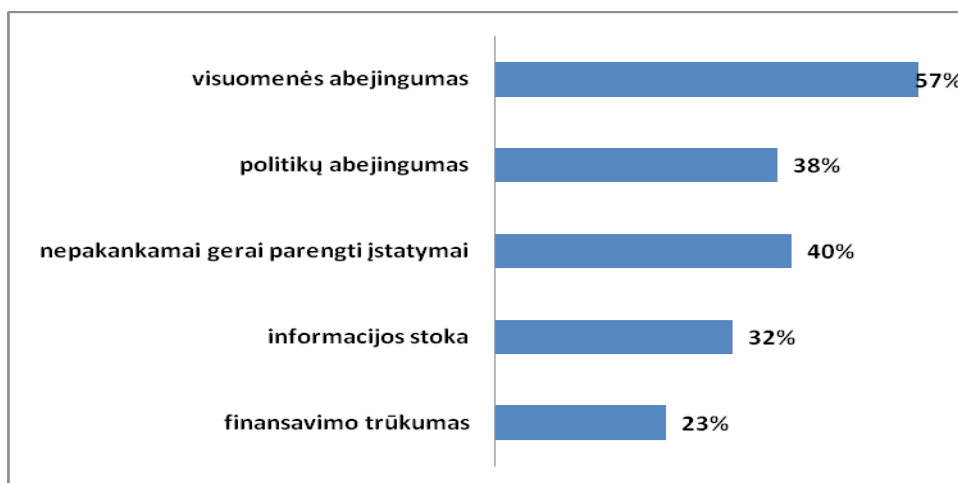
4.8 pav. Lietuvos aplinkos apsaugos politikos vertinimas

Taigi iš gautų rezultatų, galima daryti prielaidą, kad Šiaulių rajono gyventojai aplinkosaugos politiką vertina patenkinamai. O tai, kad 24% apklaustųjų, teigia neturintys nuomonės – rodo piliečių pasyvumą aplinkosaugoje.

Remiantis „TNS Gallup“ tyrimo apklausos duomenimis [60], tik 55 proc. lietuvių pripažįsta, kad aplinkosaugos problemos jiems yra labai svarbios. Lyginant su ES atliktu tyrimu, kurio duomenys tokie: aplinkosaugos problematika aktuali - 94 %. Kipro gyventojų, 89 % švedų ir 88 % graikų.

Siekiant sužinoti Lietuvos aplinkos būklę, būtina išsiaiškinti su kokiomis aplinkosaugos įgyvendinimo problemomis susiduriama, kurios iš jų aktualiausias.

4.9 paveiksle pateikiami duomenys apie pagrindinės aplinkos apsaugos problemos. Didžioji dalis gyventojų (57%), kaip svarbiausią aplinkos apsaugos problemą įvardijo – visuomenės abejingumą, šiek tiek mažiau apklaustųjų (40%), teigė, kad Lietuvoje nepakankamai gerai parengti įstatymai, 38% - nepakankamas politikų dėmesys aplinkosaugai, 25% - finansavimo trūkumas.

4.9 pav. Pagrindinės aplinkosauginės problemos

Tyrimo duomenys rodo, kad viena svarbiausių aplinkosauginių problemų yra jų pačių abejingumas gamtai.

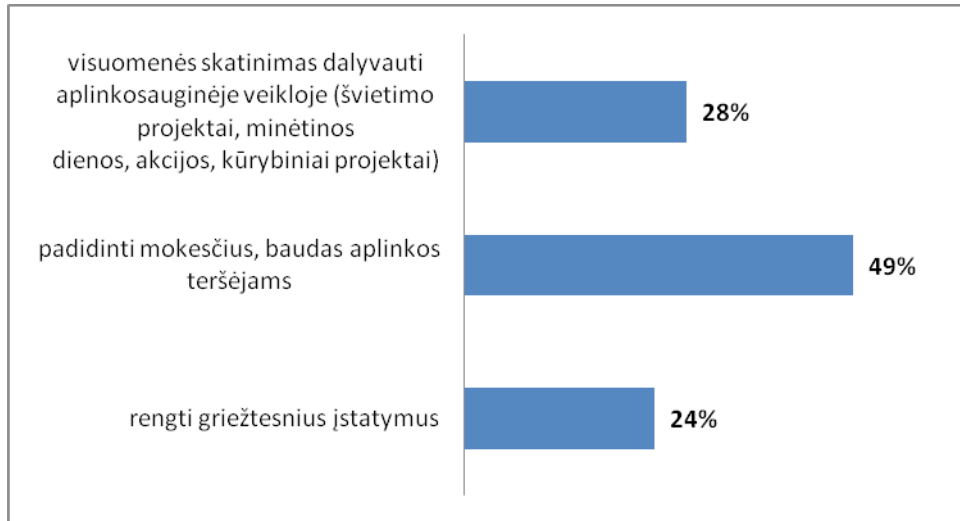
Tai patvirtina ir ES gyventojų nuomonės atliktas tyrimas, Europos Komisijos užsakymu vykdytas 27 ES šalyse, kuri Lietuvoje atliko viešosios nuomonės ir rinkos tyrimų bendrovė „TNS Gallup“ . ir kurio duomenys, teigia, kad Europos Sąjungos mastu lietuviai yra vieni mažiausiai besidominčių aplinkosaugos problemomis.

Visuomenės abejingumas aplinkosaugai kelia vis didesnę susirūpinimą [60].

Vienas iš svarbiausių ekonominės aplinkosaugos valdymo sistemos kūrimo žingsnių buvo mokesčių už valstybinius gamtos išteklius ir už aplinkos teršimą įdiegimas. Mokesčių už valstybinius gamtos išteklius įstatymu nustatyti tarifai už naudojamus gamtos išteklius buvo atnaujinti 1995 ir 1997 metais.

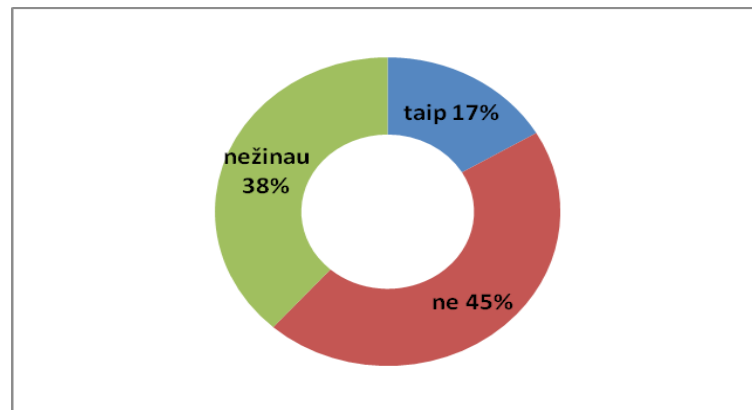
Ir Lietuvos, ir daugelio kitų šalių pavyzdys rodo, kad įvairiose šalyse nustatomi mokesčių tarifai yra per maži. Jie neskatina investicijų į aplinkos apsaugą ir gamybos procesų pakeitimų. Taigi poveikis įmonių elgsenai nėra didelis. Reikia konstatuoti, kad labai svarbus ekonominių priemonių naudojimo Lietuvos aplinkos apsaugos politikoje aspektas yra tai, kad pajamos iš mokesčių už aplinkos taršą vėlgi skiriamos aplinkos apsaugai. [4]

Paveiksle 4.10 didžioji dalis apklaustųjų (49%), vienu iš efektyviausių aplinkos apsaugos problemų sprendimų būdų įvardijo mokesčių ir baudų didinimą aplinkos teršėjams. Kiti (28%) pasisakė už visuomenės skatinimą dalyvauti aplinkosauginėje veikloje. Dar vienas aplinkosaugos problemų sprendimo būdas - rengti griežtesnius įstatymus (24%), nes jie subalansuoja aplinkos apsaugos priemonių įgyvendinimą, įpareigoja žmones laikytis juose įtvirtintų reikalavimų.

4.10 pav. Aplinkos apsaugos problemų sprendimo būdai

Naujausi užsakyto Europos komisijos „Eurobarometras“ (2008) tyrimo duomenys, atskleidė, kad lietuviai svarbiausia aplinkosaugos problema įvardijo - vandens užterštumą (58%), šiek tiek mažiau - oro taršą (45%), chemikalų įtaka sveikatai (44%), klimato kaita (38%). Tuo tarpu 57% Europos Sąjungos gyventojams labiausiai nerimą kelia klimato kaita, 42% – vandens užterštumas ir 40% – oro tarša.

4.11 pav. Respondentų nuomonė apie teisės aktų rengimą aplinkosaugoje

Kaip matyti iš 4.11 paveikslo didžioji dalis (45%) gyventojų mano, kad rengiant teisės aktus skiriamas nepakankamas dėmesys jų įgyvendinimo mechanizmui (t.y. nustatant naujus reikalavimus neatsižvelgiama į jų įgyvendinimo ir kontrolės realumą, įgyvendinimui skiriamą laiką). Šiek tiek

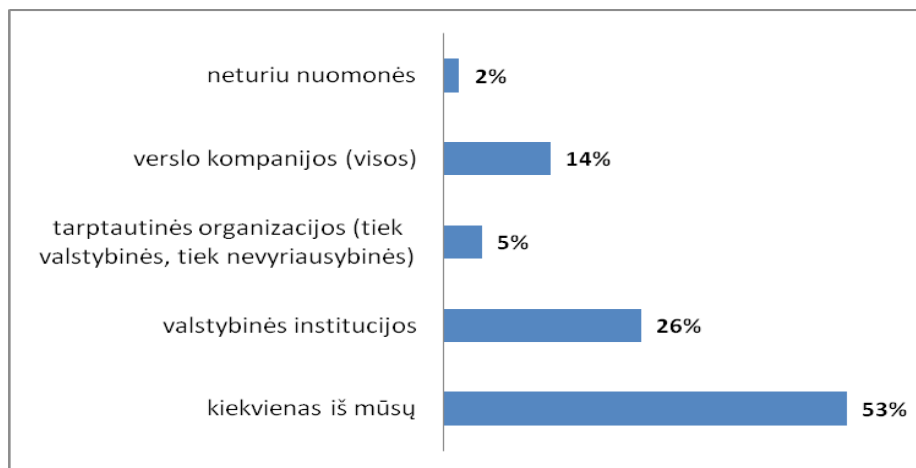

mažesnę respondentų dalis (38%) - nieko apie tai nežino, o likusieji (17%) – mano, kad rengiant teisės aktus yra skiriamas pakankamas dėmesys jų įgyvendinimo mechanizmui.

Šiuo metu, kai visuotinė klimato kaita jau kelia realią grėsmę, kai aplinka vis labiau kenčia dėl didėjančio vartojimo, aplinkosauga ir darnus vystymasis tampa būtina žmonijos išlikimo sąlyga, o asmens požiūris į aplinką - pilietine vertybe.[66]

Bendrovės "Spinter tyrimai" atlikta apklausa parodė, kad 60 proc. Lietuvos gyventojų didžiausią atsakomybę už aplinką priskiria sau - ne pramonės įmonėms ar valstybei. Tačiau analizuojant rezultatus paaiškėjo, kad rūpinimasis aplinka dažniausiai yra pasyvus [54]

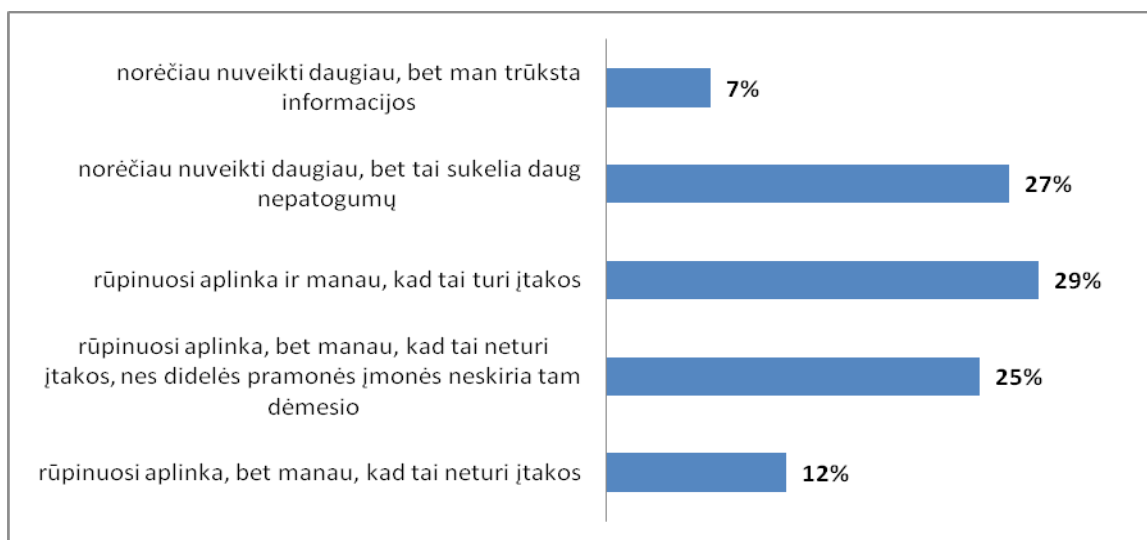
Panašiai mano ir Šiaulių rajono gyventojai. 4.12 paveiksle daugiau nei puse respondentų (53%) teigia, kad už aplinkos apsaugą esame atsakingas kiekvienas iš mūsų. 26% teigia, kad už aplinkosaugą atsakingos valstybinės institucijos, 14% mano, kad – verslo kompanijos ir 2% - neturi nuomonės, kas atsakingas už aplinkosaugą.

4.12 pav. Atsakomybė už aplinkos apsaugą

Lietuviai, kaip ir kiti europiečiai, aplinkosaugos problemas yra linkę traktuoti kaip pasaulinio masto problemą, todėl, 67 proc. respondentų teigimu, su aplinkosauga susijusius sprendimus turėtų priimti ES valstybės-narės kartu su ES institucijomis [60].

Žmogui gamta - gyvenamoji aplinka ir vienintelis materialinių bei dvasinių išteklių šaltinis. Žmogus – gamtos dalis, kuris vienaip ar kitaip veikia aplinką. Žmogus keičia gamtą priklausomai nuo socialinės santvarkos ir gamybinių jėgų išsivystymo lygio. Gamtos išsaugojimas rūpi daugeliui žmonių, tik jų požiūris į aplinkosaugą skiriasi.

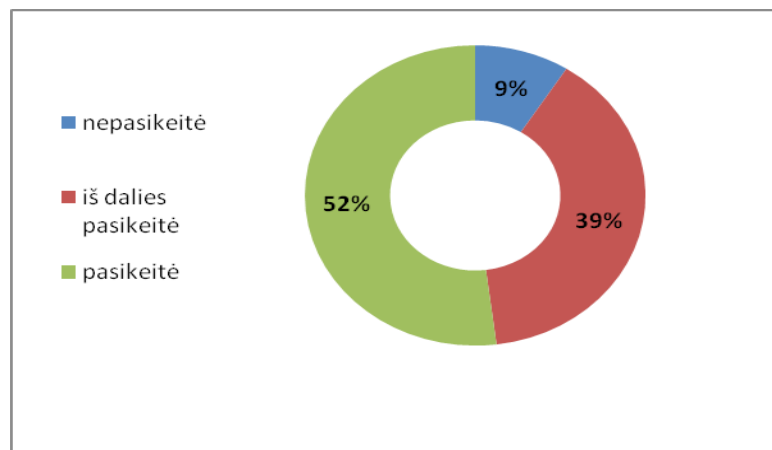
4.13 pav. Gyventojų požiūris į aplinkosaugą

4.13 grafike pateikti duomenys rodo, kad daugiausia respondentų (29%) rūpinasi aplinka, ir mano, kad tai vienaip ar kitaip turi įtakos. Šiek tiek mažiau (27%) apklaustųjų teigė, kad norėtų nuveikti daugiau, bet tai sukelia daug nepatogumų. 25% - rūpinasi aplinka, bet mano, kad tai neturi didelės įtakos, nes nepakankamas dėmesys didelių pramonės įmonių.

Apbendrinus galima teigti, kad į aplinkosauginę veiklą įtraukus daugiau žmonių, o kartu ir dideles aplinką teršiančias įmones, gamta taptų švaresnė.

2004 m. Lietuvai tapus pilnateise ES nare, iš esmės pasikeitė tarptautinio bendradarbiavimo aplinkos formavimo ir apsaugos srityje prioritetai, forma ir apimtis. Daugelis klausimų, susijusių su ES ir jos institucijų veikla, tapo vidiniais mūsų šalies klausimais. Lietuva palaipsniui iš šalies paramos gavėjos tampa šalimi partnere / donore, o tarptautinėse organizacijose pradeda veikti kaip ES narė.[56]

4.14 paveiksle pateikiami Šiaulių rajono gyventojų apklausos duomenys pritariančiams šiam teiginiui. Didžioji dalis respondentų, teigia, kad Lietuvai tapus ES nare, aplinkosaugos politika pasikeitė. Dalis gyventojų (39%) teigia, kad aplinkosaugos politika tik iš dalies pasikeitė ir nedidelė dalis (9%) mano, kad aplinkosaugos politika visiškai nepasikeitė.

4.14 pav. Aplinkosaugos politikos kaita Lietuvai tapus ES nare

2007 m. „Eurobarometro“ atlikto tyrimo „visuomenės nuomonė ES“ duomenimis Nepaisant nerimo dėl ateities, Lietuvos gyventojai pakankamai gerai vertina savo šiandieninę padėtį, taip pat lieka tokiais pačiais karštais Europos Sąjungos narystės šalininkais. Lietuvos piliečiai yra vieni iš palankiausiai vertinančių ES narystės naudą šaliai, mato teigiamą ES įvaizdį ir pasitiki ES institucijomis. Lietuvos piliečiai mano, kad Europos Sąjunga daro teigiamą įtaką beveik visose srityse.

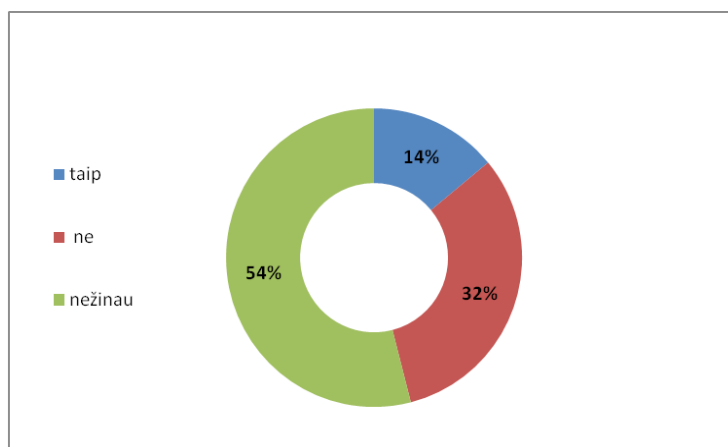
Taigi tyrimo duomenys rodo, kad aplinkos apsauga Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare – pasikeitė.

Analizuojant ir vertinant, kaip Lietuva naudojasi ES struktūrinių fondų ir Sanglaudos fondo lėšomis, viskas atrodo neblogai: Vyriausybė raportuoja, kad iki šių metų rugsėjo 30 d. pasirašyta sutarčių 83 procentams ES struktūrinių ir Sanglaudos fondo lėšų (iš viso trejiems metams ES iš šių fondų buvo numačiusi Lietuvai 1,5 milijardo eurų). Sistema veikia: visi, kas nori, gali teikti projektus, jų kiekvienoje savivaldybėje rengiama šimtais. Poreikis gauti ES paramą - didžiulis, konkurencija taip pat didelė. Įdomu, ką apie Europos Sąjungos lėšas aplinkosaugai mano Šiaulių rajono gyventojai. Tyrimo rezultatai išsidėstė taip:

Dalis respondentų (32%) mano, kad ES lėšos panaudojamos neefektyviai.

14% mano, kad lėšos panaudojamos efektyviai

Didžioji dalis respondentų (54%) apie tai ar lėšos panaudojamos efektyviai ar ne – nežino.

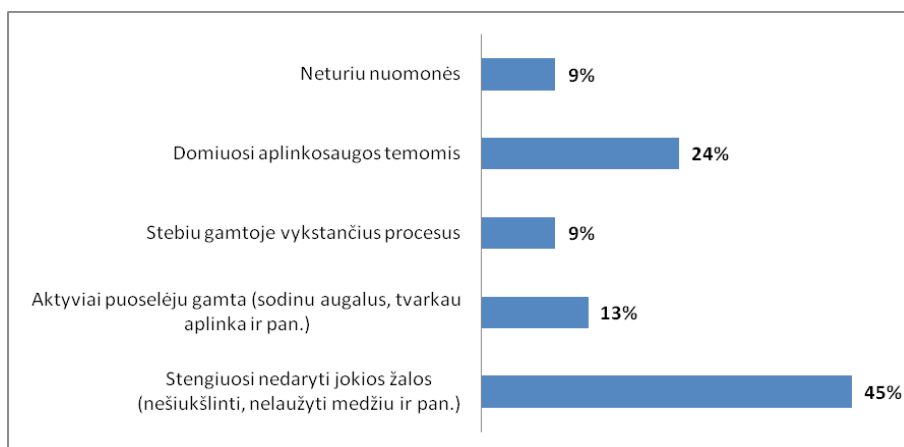

4.15 pav. Respondentų nuomonė apie tai ar efektyviai panaudojamos ES lėšos aplinkosaugoje

Apibendrinus, galima, teigti, kad respondentai neturi pakankamai informacijos apie ES lėšų panaudojimą aplinkosaugoje.

Žmogaus gyvenime gamta atlieka vieną iš svarbiausių vaidmenų. Ji ne tik mus maitina, teikia pastogę, orą, gamtos gelmėse glūdinčius žemės turtais, bet taip pat suteikia ir vidinę ramybę. Gaila, kad daugelis žmonių neįvertina šio nuostabaus dalyko.

Anot „TNS Gallup“ tyrimų direktoriaus M. Degučio, lietuviui gyvenimo kokybė daug labiau asocijuojasi su ekonomine ar socialine gerove nei su švaria aplinka ar ekologiškais produktais.

4.16 pav. Gyventojų pastangos siekiant išsaugoti gamtą

Iš 4.16 paveikslo matome, kad dauguma respondentų (45%) stengiasi nedaryti jokios žalos aplinkai, 24% - domisi aplinkosaugos temomis, dalyvauja aplinkosauginiuose renginiuose. Dalis

gyventojų 13% - aktyviai puoselėja gamtą, t.y. sodina augalus, tvarko aplinką, prižiūri miškus ir pan. Iš gautų tyrimo duomenų galima teigti, kad Šiaulių rajono gyventojai, stengiasi saugoti gamtą.

Remiantis gautais tyrimo rezultatais, galima teigti, kad aplinkosauginis švietimas – vienas pagrindinių priemonių siekiant įgyvendinti aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslus. Tai įvardijama Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje, Lietuvos aplinkos apsaugos strategijoje ir kituose šalies strateginiuose dokumentuose.

IŠVADOS

Išanalizavus mokslinę ir specialiąją literatūrą, dokumentus, kitus šaltinius bei atlikus empirinį tyrimą, galima daryti šias išvadas:

1. Pagrindinis aplinkos apsaugos politikos tikslas - palaikyti tą visuomenės ir aplinkos sąveikos lygį, kuris sudarytų sąlygas išsaugoti aplinką kaip būtiną natūralią visuomenės egzistavimo sąlygą, užtikrintų tolesnį socialinę ir ekonominę visuomenės raidą. Pagrindinis aplinkos apsaugos uždavinys - išsaugoti bent pakankamo lygio aplinkos kokybę.
2. Lietuvai tapus ES nare pasikeitė tarptautinio bendradarbiavimo aplinkos apsaugos srityje prioritetai. Aktyvus bendradarbiavimas su ES narėmis, tarptautinėmis organizacijomis bei tarptautinių įsipareigojimų vykdymas ne tik įtakoja politinės - teisinės bazės oro, vandens, jūrinės aplinkos ir kitose aplinkos apsaugos srityse tobulinimą, bet ir sudaro sąlygas spręsti aplinkosaugos problemas tiek nacionaliniame, tiek regioniniame lygmenyse.
3. Į aplinkos apsaugos valdymo procesą įtrauktos beveik visos svarbiausios valstybės institucijos, kurias galima suskirstyti į dvi grupes: 1) institucijos, kurioms aplinkos apsauga yra sudėtinė jų kompetencijos dalis (Seimas, Vyriausybė, apskritys, savivaldybės); 2) institucijos, kurioms aplinkos apsauga ir racionalus gamtos išteklių naudojimas - pagrindinė veiklos kryptis (LR Seimo Aplinkos apsaugos komitetas, Aplinkos ministerija, jos departamentai, skyriai, miestų bei rajonų aplinkos apsaugos agentūros, inspekcijos ir kt.)
4. Aplinkosaugos įstatymai Lietuvoje yra efektyvūs, tačiau yra tokių aplinkos apsaugos sričių, kur teisinė sistema efektyviai neišsprendžia kylančių problemų. Teisinė bazė turi taikytis prie vis besikeičiančios aplinkos, teisės aktams turi būti rengiami pakeitimo projektai jei to reikalauja besikeičianti aplinka, tam, kad aplinkos apsaugos valdymas veiktų efektyviais.
5. Aplinkos apsaugos politika Lietuvai tapus ES nare iš dalies pasikeitė, nes aplinkai pradėta skirti daugiau dėmesio. Buvo priimta naujų ES teisę atitinkančių dokumentų, pagerėjo finansavimas ir buvo įgyvendinta daugiau aplinkai skirtų projektų.

6. Dabartinis Lietuvos aplinkos apsaugos politikos įgyvendinimas yra efektyvus, jis nuolat kinta, atsižvelgiant į aplinkos apsaugai keliamus naujus reikalavimus. Aplinkosaugos įstatymai ir kiti dokumentai iš esmės atitinka ES reikalavimus ir darnaus vystymosi principus.
7. Efektyvios aplinkos apsaugos priemonės įgyvendinamos tik esant galimybėms laisvai gauti informaciją ir visuomenei dalyvaujant priimanant sprendimus. Lietuvoje informavimas apie aplinkosaugą yra per mažas, trūksta žmonių suinteresuotumo ir aktyvaus dalyvavimo sprendžiant aplinkosauginius klausimus.
8. Darbe pateikta medžiaga patvirtina hipotezę, kad Lietuvos aplinkos apsaugos politika atitinka Europos Sąjungos reikalavimus.

REKOMENDACIJOS

1. Užtikrinti tinkamą aplinkos kokybę Lietuvos gyventojams, atsižvelgiant į Europos Sąjungos normas ir standartus. Reikėtų tobulinti teisinę, administracinę, ekonominę, poveikio aplinkai vertinimo, aplinkos stebėjimų, valstybinės kontrolės, visuomenės informavimo sistemą, efektyviai panaudojant lėšas, būtų sudarytos prielaidos užtikrinti sveiką ir švarią aplinką šalyje.
2. Lietuvos aplinkos apsaugą reglamentuojantys dokumentai turi visiškai atitikti ES teisę. Svarbu ne tik pritaikyti Lietuvos aplinkos teisės nuostatas, bet ir tinkamai jas praktiškai taikyti. Aplinkos teisės įgyvendinimas priklauso nuo visuomenės, ūkio subjektų, atsakingų valstybės ir vietos savivaldos institucijų personalo geranoriškumo, aplinkosauginio sąmoningumo lygio. Todėl dėmesys turėtų būti skiriamas tiek teisės aktų tobulinimui ir siekiui juos suderinti su ES aplinkosaugos reikalavimais, tiek kitoms priemonėms, kurios padėtų veiksmingai taikyti aplinkos teisės normas.
3. Itin aktualu yra įgyvendinti darnaus vystymosi principus. Šiuo tikslu būtina subalansuoti ekonomikos, aplinkos apsaugos, socialinių sferų ir atskirų jų šakų plėtrą, užtikrinti tarptautinių, valstybinių, regioninių bei vietinių trumpalaikių ir ilgalaikių interesų suderinimą ir darnaus vystymosi pagrindinių nuostatų įgyvendinimą visose gyvenimo bei ūkio srityse.
4. Išspręsti visuomenės aplinkosauginio sąmoningumo problemą, kuri dažniausiai yra netinkamo ar nepakankamo visuomenės informavimo pasekmė. Reikėtų informuoti visuomenę apie aplinkosaugos problemas, įtraukti ją į įvairių sprendimų priėmimo

veiklą, skatinti žiniasklaidą, mokslininkus domėtis aplinkosauga, platinti informaciją apie aplinkos būklę ir programas.

5. Aplinkos apsaugai taikyti ekonomines ir finansines priemones. Šių priemonių tikslas - skatinti teršėjus mažinti teršalų kiekį, diegti taršos prevencijos priemones ir tausoti gamtos išteklius. Aplinkosauginių mokesčių administravimo tobulinimas padėtų ekonominiiais metodais priversti taršias įmones keisti savo taršias gamybos technologijas, arba padengti visuomenei daromą ekologinę žalą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Aplinkos apsaugos agentūros nuostatai [žiūrėta 2007-02-21]. Prieiga per internetą:
<http://aaa.am.lt/VI/index.php#r/179>
2. Aplinkos apsaugos agentūros veiklos prioritetai [žiūrėta 2007-04-15] Prieiga per internetą:
<http://aaa.am.lt/VI/index.php#r/1262>
3. Aplinkos apsaugos auditas [žiūrėta 2007-02-18]. Prieiga per internetą:
http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=754
4. Aplinkos apsaugos ekonominių veiksnių strategija [žiūrėta 2007-02-21]. Prieiga per internetą:
<http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/15.%20aplinkos%20apsaugos%20ekonominiu%20veiksniu%20strategija.doc>
5. Aplinkos apsaugos komitetas [žiūrėta 2007-03-04]. Prieiga per internetą:
http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_k=1&p_r=146
6. Aplinkos apsaugos vadybos sistemų diegimas Lietuvos Respublikos įmonėse, 2004 metais. [žiūrėta 2007-09-06]. Prieiga per internetą: aaa.am.lt/VI/files/0.805588001128950294.doc
7. Augalų genų bankas [žiūrėta 2007-03-04]. Prieiga per internetą: <http://agb.lt/>.
8. Aplinkos ministerijai pavaldžios institucijos [žiūrėta 2007-02-21]. Prieiga per internetą:
http://www.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=210
9. Aplinkos ministerijos misija ir strateginiai planai [žiūrėta 2007-03-04]. Prieiga per internetą:
<http://www.am.lt/VI/index.php#r/207>
10. Aplinkos ministerijos aplinkos projektų valdymo agentūros nuostatai [žiūrėta 2007-02-18]. Prieiga per internetą: <http://www.apva.lt/body.php?m=1166192186>
11. Aplinkos strategijos departamentas [žiūrėta 2007-03-04]. Prieiga per internetą:
<http://www.am.lt/VI/index.php#a/6777>
12. Aplinkos vadyba. [žiūrėta 2008-01-11]. Prieiga per internetą: <http://www.aplinkosvadyba.lt/>
13. Baltrėnas, P., Lygis, D., Mierauskas, P., Šimaitis, R., Aplinkos apsauga, enciklopedija, Vilnius, 1996

14. Bendra informacija [žiūrėta 2007-02-18]. Prieiga per internetą:
http://www.am.lt/VI/rubric.ph3?rubric_id=1050
15. Bendrųjų reikalų departamentas [žiūrėta 2007-02-21]. Prieiga per internetą:
<http://www.am.lt/VI/index.php#r/789>
16. Brazausko A. socialdemokratinės koalicijos programinės nuostatos [žiūrėta 2007-03-04].
Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/n/rinkimai/20001008/prog_bsd.htm
17. Čiegis, R., Jankauskas, V., Grundey, D., Pareigis, R., Štreimikienė, D. (2003). *Aplinkos ekonomika*. Kaunas: VU
18. Darbo partijos programa [žiūrėta 2007-01-28]. Prieiga per internetą:
<http://www.darbopartija.lt/lt/programa/programa>
19. Darnusis vystymasis [žiūrėta 2007-09-14]. Prieiga per internetą:
<http://www.am.lt/VI/index.php#r/1034>
20. Europos Sąjungos veikla [žiūrėta 2007-09-14]. Prieiga per internetą:
http://europa.eu/pol/env/index_lt.htm
21. Europos Sąjungos finansinė parama Lietuvai [žiūrėta 2007-10-23]. Prieiga per internetą:
<http://www.am.lt/VI/index.php#r/1044>
22. Europos Sąjungos parama [žiūrėta 2007-10-23]. Prieiga per internetą:
<http://www.planas.lt/es.html>
23. Europos Sąjungos paramos administravimo departamentas [žiūrėta 2007-01-28]. Prieiga per internetą: <http://www.am.lt/VI/index.php#a/5440>
24. Gamtos apsaugos departamentas [žiūrėta 2007-01-28]. Prieiga per internetą:
<http://www.am.lt/VI/index.php#r/785>
25. Gamtosauginės mokyklos [žiūrėta 2007-01-28]. Prieiga per internetą:
<http://mokykla.zalieji.lt/?m=8>
26. Gražulevičienė, R. (2004). *Aplinkos politika*. Kaunas: VDU.
27. Informavimo apie aplinką ir Lietuvos gyventojų aplinkosauginio švietimo skatinimo programa [žiūrėta 2007-02-18]. Prieiga per internetą:
www.am.lt/VI/files/0.494924001110805348.doc
28. Idzelis, R. (2002). *Poveikio aplinkai vertinimas*. Vilnius: Technika
29. Jankevičius K., ir Stasinas J. (2000). *Lietuvos aplinkosaugos raida*. Vilnius
30. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas

31. Komunalinio ūkio departamentas [žiūrėta 2007-01-28]. Prieiga per internetą:
<http://www.am.lt/VI/index.php#a/5162>
32. LR Konstitucija// Valstybės žinios. 1992, Nr.33-1014; 2004, Nr.111-4124
33. Lietuvos aplinkos apsaugos strategija (1996). Vilnius: LR Aplinkos apsaugos ministerija.
34. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas (1992). Valstybės žinios, 5 – 75.
35. Lietuvos Respublikos apskrities valdymo įstatymas (1994). Valstybės žinios, Nr. 101-2015
36. LR aplinkos ministerijos vidaus audito tarnybos nuostatai [žiūrėta 2007-02-21]. Prieiga per internetą: http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=6720
37. Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas (2000). Valstybės žinios, Nr. 90-2778.
38. Lietuvos verslo darbdavių konfederacija, ES aplinkos apsaugos politika [žiūrėta 2007-03-23]. Prieiga per internetą: www.ueapme.com/business-support/Training%20tools/Lithuania/LT-SMECA%20European%20environmental.pdf
39. Lietuvos krikščionių demokratų programa [žiūrėta 2007-02-21]. Prieiga per internetą:
http://www.lkdp.lt/new/index.php?option=com_content&task=view&id=14&Itemid=42
40. Lietuvos Respublikos Politinių partijų įstatymas, 1990 m., Valstybės žinios Nr. 29-692
41. Lietuvos Respublikos Aplinkos monitoringo įstatymas [žiūrėta 2007-03-23]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=276158
42. Lietuva - naujame ES paramos panaudojimo etape [žiūrėta 2007-03-23]. Prieiga per internetą: <http://www.ve.lt/?data=2006-11-29&rub=1078895039&id=1164734595>
43. Lietuvos Žaliųjų judėjimas [žiūrėta 2007-03-23]. Prieiga per internetą:
<http://www.zalieji.lt/apie>.
44. Marcijonas A., Sudavičius B. *Ekologinė teisė*. Vilnius, Eugrimas, 1996
45. Miškų departamentas [žiūrėta 2007-03-04]. Prieiga per internetą:
<http://www.am.lt/VI/index.php#a/3541>
46. Modernių krikščionių demokratų sąjungos programa [žiūrėta 2007-02-18]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/n.rinkimai/20001008/prog_mkds.htm
47. Monitoringas [žiūrėta 2007-02-18]. Prieiga per internetą: <http://oracle.am.lt/monitoringas/>
48. Naujosios Sąjungos programa [žiūrėta 2007-03-04]. Prieiga per internetą:
<http://www.nsajunga.lt/Default.aspx?Element=ViewArticles&TopicID=25>
49. *Naujoji viešoji vadyba*. KTU: Technologija, 2007
50. Nugaraitė R., Visuomenės informavimo priemonių vaidmuo politiniame gyvenime [žiūrėta 2007-02-18]. Prieiga per internetą: <http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/inf-m-5/nugar.html>

51. Pakalnis R., Aplinkos apsauga [žiūrėta 2007-03-04]. Prieiga per internetą:
www.un.lt/images/socialine_raida/lt/1998/7SKYRIUS.pdf
52. Parsons, W. (2001). *Viešoji Politika*. Vilnius: Eugrimas.
53. Ragulskytė – Markovienė, R. (2005). *Aplinkos teisė: Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais*. Vilnius: Eugrimas.
54. Sprinter tyrimai: dauguma gyventojų nesidomi aplinkosauga [žiūrėta 2007-08-11]. Prieiga per internetą: http://www.forest.lt/lit/Sprinter_tyrimai_dauguma_gyventoju_nesid/1234
55. Statybos ir būsto departamentas [žiūrėta 2007-04-03]. Prieiga per internetą:
<http://www.am.lt/VI/index.php#a/3489>
56. Tarptautinis bendradarbiavimas [žiūrėta 2007-04-03]. Prieiga per internetą:
http://www.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=1035
57. Teisės ir personalo departamentas [žiūrėta 2007-04-03]. Prieiga per internetą:
<http://www.am.lt/VI/index.php#r/809>
58. Teritorijų planavimo, statybos ir urbanistikos departamentas [žiūrėta 2007-04-03]. Prieiga per internetą: <http://www.am.lt/VI/index.php#r/812>
59. Tidikis R., *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vadovėlis. Vilnius: LTU, 2003
60. Tyrimas: aplinkosauga rūpi tik šiek tiek daugiau nei pusei Lietuvos gyventojų [žiūrėta 2008-04-15]. Prieiga per internetą: <http://www.balsas.lt/naujiena/188601>
61. Valstybinės aplinkos apsaugos inspekcija [žiūrėta 2007-02-18]. Prieiga per internetą:
<http://vaai.am.lt/VI/index.php#r/176>
62. Valstybinė miškotvarkos tarnyba [žiūrėta 2007-02-18]. Prieiga per internetą:
http://www.lvmi.lt/vmt/at_b_inf.php
63. Valstybinė miškotvarkos tarnybos pagrindinės veiklos sritys [žiūrėta 2007-02-18]. Prieiga per internetą: http://www.lvmi.lt/vmt/at_veikla.php
64. Viešojo administravimo efektyvumas: monografija (2001). Kaunas: Technologija
65. Viešoji politika ir administravimas: raida, struktūra ir sąveika [žiūrėta 2007-03-05]. Prieiga per internetą: internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/z7/1648-2603-2006-nr7-7.pdf
66. Visuomenės žalinimas [žiūrėta 2007-07-12]. Prieiga per internetą:
<http://ekoblogas.wordpress.com/2007/05/28/visuomenes-zalinimas/>
67. Visuomenės informavimo ir viešųjų ryšių departamentas [žiūrėta 2007-04-03]. Prieiga per internetą: <http://www.am.lt/VI/index.php#a/5027>

68. Visuomenės aplinkosauginio švietimo strategija ir veiksmų programa [žiūrėta 2007-04-03].
Prieiga per internetą: www.am.lt/LSP/files/SVIETI~1.DOC
69. Visuomenės informavimas ir viešieji ryšiai [žiūrėta 2007-04-03]. Prieiga per internetą:
<http://www.am.lt/VI/index.php#r/1048>
70. Venckus Z., aplinkos apsaugos politika ir teisė, Vilnius: „Technika“ 2007.

PRIEDAI

ANKETA

GYVENTOJŲ NUOMONĖ APIE APLINKOS APSAUGĄ

Gamtos apsauga – tai priemonių sistema sąveikai tarp žmogaus veiklos ir gamtinės aplinkos palaikyti. Tyrimas padėtų išsiaiškinti, ar Lietuvos piliečiai pakankamai informuojami apie aplinkosaugą, jos efektyvumą, ką jie mano apie kylančias problemas ir kaip būtų galima jas spręsti.

Anketa yra anoniminė, nei vardo, nei pavardės rašyti nereikia. **Pažymėkite + ties Jums tinkamais atsakymų variantais, arba kur prašoma – įrašykite.**

Tyrimą atlieka ir anketą sudarė ŠU studentė Laima Dovainytė

1. Pažymėkite + ties Jums tinkamu atsakymo variantu

Lytis		Amžius	
Moteris		18 – 25 m.	
		26 – 35 m.	
Vyras		36 – 45 m.	
		46 – 55 m.	
		55 m. ir daugiau	

2. Jūsų išsilavinimas:

- pagrindinis
- vidurinis
- nebaigtas aukštasis
- aukštesnysis
- aukštasis

3. Gyvenamoji vieta

- miestas
- kaimas

4. Kaip manote, ar esate pakankamai informuotas aplinkos apsaugos srityje?

- taip, informacijos gaunu pakankamai
- žinau šiek tiek, tačiau norėčiau būti informuojamas daugiau
- ne, esu nepakankamai informuotas
- tokia informacija man neįdomi

5. Kur, iš ko daugiausiai sužinojote apie aplinkos apsaugą? (Galimi keli atsakymo variantai)

- interneto
- periodinės spaudos
- televizijos ir radijo
- valstybės institucijų
- teisės aktų
- aplinkosauginių renginių, konferencijų

kita.....

6. Kaip manote, ar pakanka visuomenei informacijos apie aplinkos apsaugą?

nepakanka
pakanka
nežinau

7. Kaip vertinate Lietuvos aplinkos apsaugos politiką?

labai gerai
gerai
patenkinamai
blogai
labai blogai
neturiu nuomonės

8. Kaip manote, kurios iš pateiktų problemų svarbiausios? (Galimi keli atsakymo variantai)

finansavimo trūkumas
informacijos stoka
nepakankamai gerai parengti įstatymai
politikų abejingumas
visuomenės abejingumas
kita.....

9. Kaip Jūs siūlytumėte spręsti iškilusias aplinkosaugos problemas?

rengti griežtesnius įstatymus
padidinti mokesčius, baudas aplinkos teršėjams
visuomenės skatinimas dalyvauti aplinkosauginėje veikloje (švietimo projektai, minėtinos dienos, akcijos, kūrybiniai projektai)
kita.....

10. Kaip manote, ar rengiant teisės aktus skiriamas pakankamas dėmesys jų įgyvendinimo mechanizmui (t.y. nustatant naujus reikalavimus atsižvelgiama į jų įgyvendinimo ir kontrolės realumą, įgyvendinimui skiriamą laiką)?

taip
ne
nežinau

11. Kaip manote, kas turi būti atsakingas už aplinkos apsaugą?

kiekvienas iš mūsų
valstybinės institucijos
tarptautinės organizacijos (tiek valstybinės, tiek nevyriausybinės)
verslo kompanijos (visos)
neturiu nuomonės

12. Kaip manote, kurie iš pateiktų atsakymų geriausiai atspindi Jūsų požiūrį į aplinkosaugą?

rūpīnuosi aplinka, bet manau, kad tai neturi įtakos, nes kiti žmonės ja nesirūpina
rūpīnuosi aplinka, bet manau, kad tai neturi įtakos, nes didelės pramonės įmonės neskiria tam dėmesio
rūpīnuosi aplinka ir manau, kad tai turi įtakos aplinkos užterštumo mažinimui
norėčiau nuveikti daugiau, bet tai sukelia daug nepatogumų (laikas, pinigai, kita)
norėčiau nuveikti daugiau, bet man trūksta informacijos
nemanau, kad gamtai gresia pavojus
man nerūpi aplinkos apsauga

13. Kaip manote, ar įstojus į Europos Sąjungą pasikeitė aplinkos apsaugos politika Lietuvoje?

nepasikeitė
iš dalies pasikeitė
pasikeitė
nežinau

14. Ar efektyvus Europos Sąjungos lėšų aplinkosaugoje panaudojimas?

taip
ne
nežinau

15. Kaip Jūs saugote aplinką?

Stengiuosi nedaryti jokios žalos (nešiukšlinti, nelaužyti medžių ir pan.)
Aktyviai puoselėju gamta (sodinu augalus, tvarkau aplinką ir pan.)
Stebiu gamtoje vykstančius procesus
Domiuosi aplinkosaugos temomis
Man tai nerupi
Neturiu nuomonės

Ačiū, kad dalyvavote apklausoje!